Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 52 (1702) ГОД XXXIII БЕЛАСТОК, 25 СНЕЖНЯ 1988 г. ЦАНА 20 зл.

Чыніць дабро, не чакаючы заплаты

РАЗМОВА З КСЯНДЗОМ УЛАДЗІСЛАВАМ ЧАРНЯЎСКІМ З ВІШНЕВА — БССР

— Вы належыце да ліку тых рэдкіх ксяндзоў, якія, вызнаючы каталіцызм, лічаць сябе і сваіх прыхаджан-каталікаў беларусамі. Скажыце, калі ласка, аб галоўных этапах свайго жыцця і найважнейшых фактах.

— Я нарадзіўся 14 студзеня 1916 года ў вёсцы Амбружына каля Гальшан Ашмянскага ўезда. Выводжуся з мнагалюднай сям'і, у якой было дванаццаць дзяцей. Можаце сабе лёгка ўявіць, як жылося ў тыя часы сем'ям, у якіх было столькі дзяцей. Мая вёска, як уся Віленшчына, аказалася пасля розных перыпетый у межах санацыйнай Польшчы. Меў я вялікую ахвоту да навукі. I хоць не хапала падручнікаў — вучыўся добра. Гэта пацвярджалі настаўнікі, інспектары, гэта знаходзіла пацвярджэнне і ў школьных атэстатах. Закончыў я чатыры класы. Доктар з Крэва намаўляў бацьку, каб пускаў мяне ў навуку. Ужо нават бацькі пасадзілі мяне, босага, на воз, каб ехаць у Крэва. Потым перадумалі, і я на навуку ў Крэва не паехаў. Пасля, аднак, разам з іншымі хлопцамі паступіў у настаўніцкую школу ў Крэве. Раз у тыдзень прыходзіў у вёску, каб узяць у торбу харчоў і зноў ісці ў мястэчка. Аднак у 1933 годзе нашу школу закрылі, і я зноў апынуўся на раздарожжы. Напісаў свайму сваяку Францішку Чарняўскаму, духоўнаму, які жыў у Францыі, і ён мне параіў ісці ў манастыр. Я паслухаў і паехаў у Друю. Там паступіў у гімназію, у якой правучыўся чатыры гады. Закончыў яе ў 1937 годзе. Ваявода Бацянскі загадаў ліквідаваць Друйскую беларускую гімназію. Сказаў: „Żeby nie było po niej śladu“. Ксяндзы, якія праяўлялі беларускую свядомасць, былі вывезены з Друі паліцыяй. Забаронена ім было вяртацца ў мястэчка. Большасць з іх пераехала ў Варшаву, дзе пачалі дзейнічаць як арыяне. Паехаў у Варшаву і я; адтуль быў накіраваны ў мясцовасць Скужэц каля Седльцаў.

У гэтым самым часе ваявода Бацянскі выгнаў з семінарыі ў Вільні яшчэ дванаццаць клерыкаў, якія прызнаваліся да беларускасці.

Вось так мы ўсе сышліся і бадзяліся, а ў 1938 годзе знаходзіліся ў Расне недалёка ад Чаромхі і там нас застала вайна. У гэтым часе я падаўся ў Літву. Год пабадзяўся і ўступіў у духоўную семінарыю ў Коўне, дзе правучыўся два гады. Пасля пераехаў у Вільню, якая была ўжо занятая немцамі, і там закончыў сваю духоўную адукацыю. Быў высвенчаны на ксяндза ў 1945 годзе. Пасля вайны ў Вільню прыязджалі беларусы-каталікі, каб дастаць для сваіх парафій ксяндзоў. Прыязджалі і з Каменкі, і з Берастаўіцы, і з многіх іншых мясцовасцей, недалёка ад польскай мяжы. Аднак, найбольш упартасці і паслядоўнасці выказалі прадстаўнікі Вішнева Валожынскага раёна. Вось я і паехаў у Вішнева, дзе жыву да сёння.

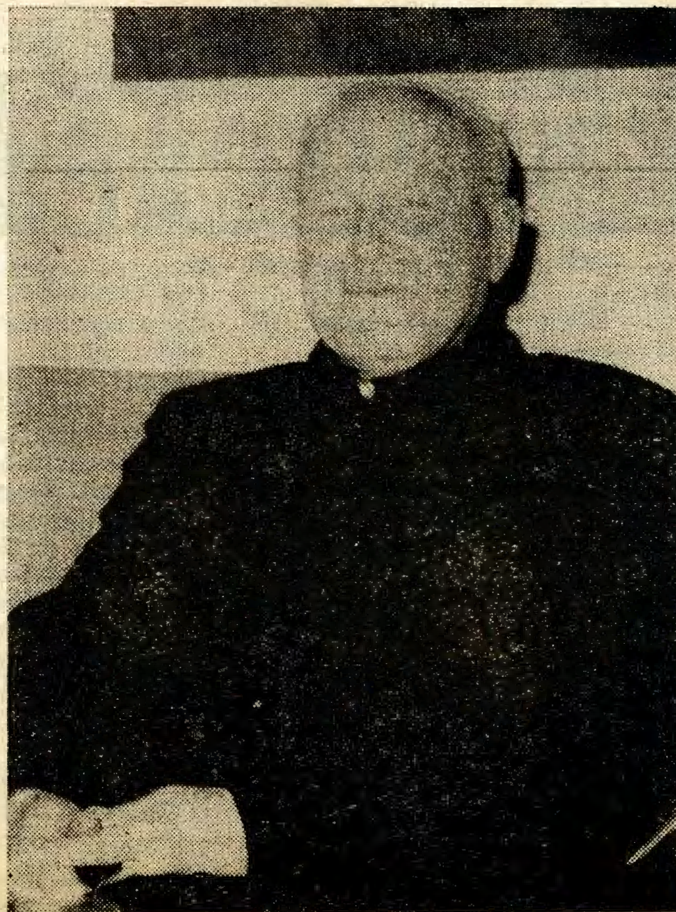

— Колькі тут маеце прыхаджан?

— Цяжка сказаць. Справа ў тым, што раней прыязджалі да мяне людзі з мясцовасцей, адлеглых на 70—80 кіламетраў, бо нідзе не было ксяндзоў. Сёння сітуацыя палепшылася. Ксяндзоў стала больш. Думаю, што маю прыблізна 7000 прыхаджан.

— Здзівіў мяне дасканалы знешні выгляд Вашага касцёла. Як Вы гэта дасягнулі?

— Ужо некалькі разоў аднаўлялі. У сэнсе грошай няма большых цяжкасцей. Людзі ў нас ахвярнічаюць. Галоўныя цяжкасці звязаны з матэрыяламі, фарбамі, салíднымі спецыялістамі.

— Ад якога часу Вы пачалі весці службу па-беларуску?

— Ад самага пачатку. Праўда, на пачатку было цяжкавата. Адчувалася варожасць з боку некаторых суседніх ксяндзоў, якія падбухторвалі і мясцовых людзей. Называлі мяне камуністам. Аднак памаленьку людзі пераконваліся, што беларускае слова таксама мілае Богу, як і кожнае іншае. А што датычыцца тых, хто пад'юджваў супраць мяне людзей, дык сярод такіх апынулася і польскамоўная парыжская „Культура“, якая аблаяла мяне некалькі разоў.

— Ці былі Вы ў Рыме?

— Быў і быў прыняты папам ў Ватыкане ў 1968 годзе.

— Ці ставілі Вы там справу беларускай мовы як мовы багаслужбы?

— Так, пачаткова кіраваў лісты, між іншым, і да кардынала Казаролі. I Казаролі, і папа аднесліся са зразуменнем да маіх намаганняў у галіне мовы. Гэта яны даручылі мне пераклад Свяшчэннага пісання на беларускую мову. А што датычыцца беларускай мовы ў касцёле, дык з'яўляецца яна чымсьці поўнасцю натуральным. Трэба ведаць, што ўсе мае прыхаджане ў штодзённым жыцці гавораць па-беларуску. А ксяндзы прымушалі іх да польскай мовы. Ужывалі пры гэтым такія аргументы, як: „Nie będziesz mówił po polsku, to nie ochrzczę twego dziecka”; „Nie będziesz mówił po polsku, to nie pochowam twego ojca i matki”.

— Скажыце больш дэталёва аб сваіх перакладах Біблії на беларускую мову.

(Працяг на стар. 6)

ГАЛАСЫ З'ЕЗДА

Тамара Русачык з Бельска-Падляшскага, методык навучання беларускай мовы, закранула праблему беларускай асветы на Беласточчыне. Звярнула ўвагу дэлегатаў на тое, што далей яшчэ адчуваецца недахоп падручнікаў беларускай мовы, асабліва ў старэйшых класах. Няма дастатковай колькасці настаўнікаў-спецыялістаў па навучанні беларускай мовы. Студэнты беларускай філалогіі нагул вяртаюцца на Беласточчыну, але не ўсе могуць знайсці тут працу па сваёй спецыяльнасці. Дэлегатка звярнула таксама ўвагу на тое, што да гэтай пары так і не створана добрая праграма навучання беларускай мовы. Т. Русачык скіравала ў адрас улад БГКТ шэраг прапаноў, прынятых на з'ездзе настаўнікаў беларускай мовы. Сярод іх аказалася прапанова стварэння завочнага настаўніцкага аддзялення беларускай філалогіі ў Варшаўскім універсітэце і прапанова перавыдаць польска-беларускі слоўнік пад рэдакцыяй А. Абрэмбскай-Яблонскай і М. Бірылы.

Валянціна Ласкевіч з Беластока сказала, што ў дзейнасці БГКТ у мінулай кадэнцыі, нават у параўнанні з не надта цікавым перыядам 70-тых гадоў, наглядаецца вялікі занапад. Пастаянна не хапае фінансавых сродкаў для развіцця аматарскага руху. Ужо шмат гадоў няма інструктара на Беластоцкі гарадскі аддзел БГКТ. Невядома чаму ў памяшканні ГП БГКТ няма беларускіх нацыянальных сімвалаў. Кепска забяспечана матэрыяльная база клуба БГКТ: няма нават магнітафона.

В. Ласкевіч запрапанавала на кадэнцыю 1988—92 г.г. заняцца наступнымі справамі:

(Працяг на стар. 4)

АМЕРЫКА, ЯКАЯ ТЫ?

ЦЭНЫ

Вельмі часта сябры, якія ведаюць, што быў я ў Амерыцы, пытаюць мяне, колькі там што каштуе. Так было шэсць гадоў назад, так ёсць і сёння. З гэтага вынікае, што людзей цікавіць, колькі за заробленыя грошы можа купіць амерыканец, а колькі купіць польскі грамадзянін. Здарылася і такое, што нейкі карэспандэнт зусім без патрэбы знерваваўся і крыкнуў у „Ніве“: „Чаму гэта Баршчэўскі не напісаў, колькі ў Амерыцы варты долар?!“ Калісьці выдатны польскі пісьменнік Мельхіёр Ванькові́ч такога тыпу людзям, якія крычаць на аўтараў і прыціскаюць іх да сценкі за тое, што яны не напісалі таго ці сяго, адказваў вельмі разумна: „Таму што не напісаў і ўсё“. Ніхто ніколі на свеце не напіша ўсяго. Усе мы пішам толькі нешта малое з тае аграмаднасці, якая з'яўляецца светам. Права пісьменніка ці публіцыста — пісаць аб тым, аб чым ён хоча. Я асабіста стараюся ў жыцці не крычаць на іншых і не люблю, калі іншыя крычаць на мяне. І таму, калі сёння пішу аб цэнах у ЗША, дык выходжу насустрач тым, хто мяне пытаў аб гэтай праблеме, але не тым, хто на мяне крычаў. Аднак, пачну ад афіцыйнай заявы. Заключаецца яна ў тым, што я ў ніякім выпадку не з'яўляюся спецыялістам у галіне амерыканскіх цэн. Я толькі лізнуў таго-сяго і сваімі паверхнаснымі ведамі прагну падзяліцца з чытачамі. І яшчэ адна спасцярога: гаворка аб цэнах па сутнасці не мае сэнсу, калі не будзе адначасова гаварыць аб заробках. На жаль, і ў гэтай галіне ведаю даволі мала. Таму абмяжуюся толькі дзвюма катэгорыямі амерыканцаў — прафесара універсітэта і пенсіянера. Прафесар зарабляе дзве з паловай тысячы доляраў у месяц, пенсіянер — пяцьсот доляраў у месяц. Для прыкладу падам, што прафесар у Польшчы атрымлівае 80.000 зл. у месяц, а пенсіянер найніжэйшай катэгорыі атрымлівае каля пятнаццаці тысяч. Прыгледзьмася, што можа купіць амерыканскі прафесар, а што польскі за месячную зарплату:

— 25 веласіпедаў; польскі — 3 веласіпеды,

— 25 двухкасетных магнітафонаў; палова магнітафона такога класа,

— 12 касцюмаў; 3 касцюмы,

— 100 бутэлек гарэлкі; 50 бутэлек гарэлкі,

— 150 абедаў у рэстаране; 80 абедаў,

— 350 кілаграмаў мяса; 150 кілаграмаў,

— 2,5 білета на самалёт з Нью-Йорка ў Варшаву і назад; адна пятая білета з Варшавы ў Нью-Йорк і назад,

— 700—800 долараў аплата за кватэру паверхняй 100 квадратных метраў; 8—9 тысяч зл. за такую кватэру,

— 1000 літраў бензіну; 660 літраў бензіну,

— 1/4 аўтамашыны; 1/25 аўтамашыны,

— 2500 білетаў на аўтобус або на метро; 5333 білеты на аўтобус,

— 1250 кілаграмаў хлеба; 1300 кілаграмаў хлеба.

Як бачым, у большасці выпадкаў амерыканскі прафесар у лепшай сітуацыі, чым польскі. Трэба адзначыць, што амерыканскі прафесар не мае ільгот на чыгуначныя білеты. Не можа паехаць так, як ездзіць польскі прафесар, на летні танны адпачынак, не карыстаецца бясплатнай медыцынскай апекай. І, нягледзячы на гэта ўсё, амерыканскі прафесар жыве значна лепш, чым польскі. Трэба, аднак, сказаць і аб тым, што ён болей, чым польскі, працуе. Для прыкладу скажу, што ведаю не аднаго з многіх польскіх прафесараў, якія на працягу аднаго года выязджалі па адным разе ў Францыю, Заходнюю Германію, Англію, Канаду, ЗША, Югаславію і пяць разоў у СССР. Кошты, звязаныя з пераездамі самалётамі або цягнікамі, у выпадку польскага прафесара аплаціла дзяржава. Зрэшты, не толькі кошты білетаў, але і ўтрыманне ў выпадку выездаў у сацыялістычныя краіны. Такіх магчымасцей абсалютна не мае амерыканскі прафесар. Ён мусіць працаваць, а не ездзіць па свеце, а калі выедзе, дык не болей, чым адзін-два разы ў год. Дзеля шырэйшай арыентацыі, магу падаць некаторыя іншыя цэны прадуктаў без супастаўлення іх з такімі ці іншымі прафесіямі.

Легкавая аўтамашына — 8—25 тыс. долараў.

Боты — 50—150 долараў.

Кажух — 150—250 долараў.

Куртка — 25—40 долараў.

Тачка — 70 долараў.

Бензінная піла — 250 долараў.

Кілаграм хлеба — 1—3 долары.

Ну, а што датычыцца найніжэйшых катэгорый пенсіянераў, якія ў ЗША атрымліваюць 500 долараў, а ў нас 15.000 злотых, дык чытачы самі параўнаюць іх патэнцыяльныя магчымасці.

Гаворачы аб амерыканскіх цэнах і параўноўваючы іх з нашымі, не можам не браць пад увагу, што ёсць тры вялікія галіны жыцця, якія зусім па-другому трактуюць у Амерыцы, чымсьці ў нас. Маю на ўвазе аплату за кватэры, аплату за навуку і аплату за лячэнне. Ва ўсіх гэтых сферах грамадзяне ПНР маюць вялікую перавагу над амерыканскімі грамадзянамі. Бясплатная навука і зусім бясплатнае лячэнне ў Амерыцы — рэдкасць. Аплата за кватэры ў Амерыцы значна большая, чым у нас.

Можа хтосьці сказаць: дэталі, дэталі, а нас цікавіць атульнае параўнанне жыцця амерыканца і жыхара Польшчы. Нават калі ўлічым вялікую армію беспрацоўных, з якіх многія жывуць на мяжы нэндзы, дык і ў такім выпадку так званы сярэдні ўзровень жыцця паляка і амерыканца — у карысць амерыканцаў.

І гэта поўнасцю зразумела. Трэба сказаць ясна і выразна: амерыканцы значна лепш працуюць, чым мы, і значна лепш жывуць. А тыя людзі, якім здаецца, што ў Амерыцы грошы самі сыплюцца ў кішэню, сутыкнуўшыся з амерыканскай рэчаіснасцю, моцна расчароўваюцца. Амерыка гэта краіна, у якой выступаюць праявы найбольшай раскошы і найбольшай нэндзы.

Алесь Барскі

АДРАДЖЭННЕ

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ДАРАГАЯ „НІВА“

Піша твой чытач з Брэста. Думаю, да Вас даходзяць чуткі, магчыма не толькі чуткі, аб пэўных працэсах, якія адбываюцца зараз у БССР. Маю на думцы значны рост нацыянальнай свядомасці беларусаў, іх цікавасці да роднай гісторыі і культуры. Але эпіцэнтр усіх гэтых працэсаў знаходзіцца ў Мінску, да іншых гарадоў рэспублікі даходзяць толькі чуткі. Напрыклад, няма ніякай інфармацыі па такому пытанню, як стварэнне на Беларусі Народнага Фронту садзейнічання перабудове. У рэспубліканскіх газетах і часопісах, на жаль, няма яго праграмы. Можа, „Ніва“ магла б палепшыць становішча з недахопам інфармацыі?

Калі ласка, надрукуйце, калі маеце магчымасць, праграму Беларускага Народнага Фронту „Адраджэнне“.

З пашанай, М. Гарасевіч.

Ад рэд.: Такіх лістоў прыходзіць да нас шмат. Каб задаволіць нашых чытачоў, змяшчаем Адозву Арганізацыйнага камітэта Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне“ і інтэрв'ю з газеты „Московские новости“ з яго членам, пісьменнікам **В. Быкавым.**

— * —

Інфармацыйнае паведамленьне Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“.

ДА ГРАМАДЗЯН БЕЛАРУСІ

Адозва Арганізацыйнага камітэту Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“.

Чацьвёрты год у СССР ідзе перабудова, распачатая лепшымі сіламі КПСС. Наш народ усprыняў гэтую справу як сваю крэўную, як адзіную магчымасьць вырвацца з эканамічнага застою, замацаваць сацыяльную справядлівасьць, аднавіць ленінскія прынцыпы нацыянальнай палітыкі, вырашыць вострыя экалагічныя праблемы, разьняволіць творчыя стваральныя сілы чалавека. Галоўная перашкода на шляху дэмакратычнага і гуманнага аднаўленьня — адміністратыўна-камандная сістэма кіраваньня ва ўсіх сьферах грамадскага жыцьця.

Насьпела пільная патрэба стварыць сапраўднае народаўладзьдзе. „Не народ зроблены для ўраду, а ўрад для народу“, — пісаў змагар на народную волю Кастусь Каліноўскі.

19 кастрычніка 1988 г. у сталіцы Беларусі Мінску на ўстаноўчым сходзе Беларускага гісторыка-асьветніцкага таварыства памяці ахвяраў сталінізму „Мартыралог Беларусі“ быў утвораны Арганізацыйны камітэт Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“, у які ўвайшлі: Рыгор Барадулін, Васіль Быкаў, Анатоль Грыцкевіч, Уладзімір Конан, Зянон Пазьняк, Пімен Панчанка, Алег Белавусаў, Алесь Бяляцкі, Анатоль Варава, Вінцук Вячорка, Ніл Гілевіч, Павел Дзьмітрук, Юры Дракахруст, Міхал Дубянецкі, Алесь Емяльянаў, Вячаслаў Жыбуль, Яўген Кулік, Мікола Купава, Адам Мальдзіс, Аляксей Марачкін, Валеры Масьлюк, Пятро Садоўскі, Алесь Суша, Сымон Сьвістуновіч, Кастусь Тарасаў, Міхась Ткачоў, Алег Трусаў, Генадзь Тумаш, Ігар Чарняўскі, Міхась Чарняўскі, Яўген Шунейка, Васіль Якавенка.

Беларускі Народны Фронт за перабудову „Адраджэньне“ (БНФ „Адраджэньне“) ствараецца грамадзянамі рэспублікі незалежна ад нацыянальнасьці, партыйнасьці і веравызнаньня; грамадзянамі, якія падтрымліваюць справу перабудовы, дэмакратызацыі і нацыянальнага адраджэньня, асуджаюць мінулую і сучасную практыку сталінізму і застою.

БНФ „Адраджэньне“ падтрымлівае і праводзіць у жыцьцё распачатую лепшымі сіламі КПСС перабудову грамадства на прынцыпах дэмакратыі і гуманізму.

БНФ „Адраджэньне“ выступае за дэмакратыю, за рэальную ўладу народа, супраць манаполіі ўлады бюракратычных сіл у любой сьферы жыцьця.

БНФ „Адраджэньне“ — за рэальны суверэнітэт Беларусі, абвешчаны Канстытуцыямі БССР і СССР.

БНФ „Адраджэньне“ — за поўны рэспубліканскі гаспадарчы разьлік і адкрытае абмеркаваньне ўсіх пытаньняў эканамічнага жыцьця рэспублікі, за падпарадкаваньне эканомікі інтарэсам чалавека, за сацыяльную справядлівасьць.

БНФ „Адраджэньне“ — супраць усялякага гвалту над асобай, за непарушнасьць правоў чалавека, за прававую дзяржаву.

БНФ „Адраджэньне“ — за экалагічна чыстую Беларусь.

БНФ „Адраджэньне“ — за адраджэньне і дзяржаўнасьць беларускай мовы.

БНФ „Адраджэньне“ — за аднаўленьне праўдзівай, навуковай гісторыі Беларусі.

БНФ „Адраджэньне“ — за ўсебаковае разьвіцьцё культуры беларускага народа.

БНФ „Адраджэньне“ — за свабоднае развіцьцё моваў і культур усіх нацыянальнасьцяў, што жывуць на Беларусі.

(Працяг на стар. 4)

НАВУЧАННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў 1988|89 Г.

(статыстычная даведка)

Паводле афіцыйнай школьнай статыстыкі, у бягучым 1988/89 г. беларуская мова вывучаецца 4134 вучнямі пачатковых і сярэдніх школ Беласточчыны. У параўнанні з мінулым школьным годам колькасць навучэнцаў зменшылася на 187.

Колькасць вучняў агульнаадукацыйных ліцэяў з беларускай мовай навучання ў 1988/89 г. складае 657, г. зн. на 22 вучняў больш, чым у мінулым годзе, у тым ліку ў Бельскім ліцэі 387 і Гайнаўскім 270.

З пачаткам бягучага школьнага года навучанне беларускай мовы спынілася ў 8 пачатковых школах і філіяльных пунктах: у Шудзялаве, Сяміхочах, Вольцы-Нурэцкай, Плёсках, Вольцы-Выганоўскай, Барысаўцы, Янове і Іванках, прычым, у трох апошніх вёсках было яно вынікам ліквідацыі школ. Такім чынам, колькасць пачатковых школ і філіяльных пунктаў з прадметам беларускай мовы складае ў 1988/89 г. 50 у параўнанні з 58 у мінулым годзе.

Агульная колькасць вучняў пачатковых школ, якія вывучаюць беларускую мову, зменшылася на 209 і ў бягучым школьным годзе складае 3477, у тым ліку ў II класах 495, у III — 510, IV — 510, V — 489, VI — 475, VII — 505 і VIII класах — 493. Становішча ў паасобных школах паказвае табліца, у якой у рубрыцы „А“ пададзена колькасць вучняў, якія вывучаюць беларускую мову, і ў рубрыцы „Б“ — іх удзел (у працэнтах) у агульнай колькасці вучняў данай школы без першага класа.

Як паказваюць прадстаўленыя ў табліцы даныя, становішча беларускай мовы ў паасобных школах надалей выказвала разнастайныя тэндэнцыі, чаму спрыяў стасаваны школьнымі ўладамі прынцып дабраахвотнасці навучання гэтага прадмета. Стабільным было становішча толькі ў некаторых школах, а ў пераважнай іх большасці працэнтны паказчык навучання палепшыўся або пагоршыўся.

У гэтых адносінах на ўвагу заслугоўвае паправа ў Малінніках, Малешах, Нурцы, Рагачах і Залуках. Затое значна пагоршылася становішча ў Арэшкаве, Ляшуках, Саках, Старым Ляўкове, Рыбалах і Красным Сяле. Асаблівую трывогу выклікае сітуацыя ў Нараўцы, Зубрах, Аўгустове і Шымках.

НАВУЧАННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў ПАЧАТКОВЫХ ШКОЛАХ

	1987/88		1988/89	
	А	Б	А	Б
Кленікі	135	100,0	143	100,0
Пасынкі	74	97,4	63	100,0
Ласінка	58	100,0	55	100,0
Пашкоўшчына	54	100,0	53	100,0
Крывец	49	100,0	49	100,0
Дубяжын	50	100,0	45	100,0
Бельск № 3	702	99,9	775	99,9
Махнатае	66	98,5	69	98,6
Стары Корнін	32	97,0	40	97,6
Дубічы-Царкоўныя	112	96,5	104	97,2
Курашава	64	95,5	53	96,4
Новы Корнін	48	94,1	43	95,5
Чыжы	184	92,0	177	93,2
Малінні кі	95	88,8	92	92,9
Грабавец	52	92,9	50	92,6
Орля	231	93,1	219	90,9
Арэшкава	83	91,2	79	86,8
Дубіны	119	85,6	129	85,4
Ляшукі	50	92,6	45	84,9
Малешы	21	72,4	20	83,3
Нурэц	60	72,3	66	80,5
Сакі	65	89,0	56	75,7
Новае Беразова	55	78,6	57	75,0
Дашы	50	76,9	45	73,8
Храбалы	84	68,8	81	69,2
Трасцянка	55	73,3	49	69,0
Семяноўка	50	66,6	55	68,7
Палічная	42	66,6	37	66,1
Рагачы	30	50,0	30	55,5
Залукі	10	21,3	21	45,6
Старое Ляўкова	88	57,9	64	43,5
Рыбалы	57	51,3	42	41,2
Краснае Сяло	31	48,4	26	40,6
Новая Воля	28	35,0	28	34,1
Нараўка	92	37,1	75	29,4
Кляшчэлі	47	25,4	51	26,3
Клюкавічы	17	22,1	17	23,3
Гайнаўка № 3	45	23,9	38	20,9
Нарва	56	22,3	62	19,9
Зубры	10	28,6	7	18,4
Гайнаўка № 2	144	13,1	150	12,1
Чаромха-пасёлак	34	7,5	41	9,1
Аўгустова	14	13,9	7	6,8
Шымкі	27	15,8	9	5,8
Мілейчыцы	10	3,7	12	4,5
Гарадок	16	3,0	16	3,0
Гайнаўка № 1	22	2,1	5	0,5
Шудзялава	5	3,6	—	—
Сяміхочы	6	6,2	—	—
Волька-Нурэцкая	41	91,9	—	—
Барысаўка	21	100,0	—[a]	—
Янова	32	68,1	—[a]	—
Іванкі	11	30,5	—[a]	—
ФІЛІЯЛЬНЫЯ ПУНКТЫ				
Тыневічы-Вялікія	11	100,0	14	100,0
Ялоўка	11	78,6	6	85,7
Чаромха-вёска	12	85,7	7	77,7
Плёскі	10	100,0	—	—
Волька-Выганоўская	8	61,5	—	—

а) школа зліквідаваная

Ю. Туронак

Працуючы над біяграфіямі кіраўнікоў Беларускай сялянска-рабочай Грамады, неаднойчы з болем у сэрцы прабавала я ўявіць, якімі бездапаможнымі яны адчувалі сябе ў апошнія гады свайго жыцця. Ці здагадваліся яны, чаму так сталася?

Яны, надзвычай таленавітыя і спрытныя, адважныя і актыўныя, верныя свайму народу і ўпэўненыя, што беларускі народ можа развівацца **толькі ў Сацыялістычнай Беларусі**, яны, у кароткі час стаўшыя вядомымі ва ўсёй Еўропе, яны, свядомыя сваёй дзейнасці не толькі на сёння, але ўпэўненыя ў сваёй ролі для гісторыі свайго народа. Чаму прымушаны былі стаць такімі бездапаможнымі? Думаю аб іх даволі часта (як і аб многіх іншых). Тым больш аб іх думаю, чым іх імёны і прозвішчы радзей паяўляюцца на старонках кніжак, не гаворачы ўжо аб прэсе.

Сёння рашыла аб іх прыпомніць у „Ніве“, і вось чаму. У оргране Саюза пісьменнікаў БССР „Літаратура і Мастацтва“ № 43 ад 23 кастрычніка г.г. на першай старонцы змешчана аб'ява, што ў БССР арганізавана таварыства „Мартыралог Беларусі“, мэтай якога будзе ўвекавечваць памяць ахвяр сталіншчыны. Адразу падумалася — трэба будзе ім прыпомніць кіраўнікоў „Грамады“. Ці будзе зручна, калі не ведаем найважнейшага: дзе і калі яны загінулі? I вось трапілі мне ў рукі „Московские новости“ № 48 ад 27 лістапада г.г., дзе на 8-ай старонцы надрукаваны артыкул „Есть где узнать“ (да гэтага часу гаварылася, што не ўсе дакументы захаваліся). Аказваецца, што ёсць установа, дзе можна вызначыць месца прыгавору і дату смерці ўсіх арыштаваных. Узнікла надзея: будзе збудаваны ім помнік. Гэтая інфармацыя заахвоціла мяне расказаць аб становішчы кіраўнікоў „Грамады“ ў 30-тыя гады.

1930 год быў у Беларусі ўжо тым, чым у СССР стаў год 1937. Ужо ў 1930 годзе на Беларусі была праведзена тзв. першая, надзвычай масавая „чыстка“. Тады былі арыштаваны і вывезены з Беларусі самыя выдатныя прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі: акадэмікі, вучоныя, празаікі, паэты, этнографы і г.д.

1933 год быў годам другой хвалі рэпрэсій. Тады, апрача інтэлігенцыі ніжэйшага рангу, арыштавалі ўсіх выдатнейшых дзеячоў Заходняй Беларусі, якія ў той час знаходзіліся ў БССР, у тым ліку таксама былых паслоў Сейма ад „Грамады“ і „Змагання“. Тэрмін „знаходзіліся“ — гэта ненайлепшае і недакладнае ў гэтым выпадку акрэсленне. Значная частка арыштаваных у 1933 г. у Мінску дзеячоў Заходняй Беларусі яшчэ год таму назад сядзела ў польскіх турмах. Улады СССР на працягу некалькіх гадоў дамагаліся іх абмену. Нарэшце, 15 верасня 1932 г. зняволеных дзеячоў абмянялі і ў Мінску выносілі іх на руках з вагона. А ў 1933 г. у тым жа Мінску іх арыштавалі. Варта тут успомніць, што сярод абмененых у 1932 г. не было Б. Тарашкевіча: на яго абмен польскія ўлады згадзіліся толькі пад канец 1933 года.

Сярод арыштаваных былі, між іншым, паслы ад „Грамады“ — Сымон Рак-Міхайлоўскі, Пётр Мятла, Павел Валошын; сакратар Цэнтральнага камітэта „Грамады“ і кіраўнік Цэнтральнага сакратарыята „Грамады“ Максім Бурсевіч; паслы ад „Змагання“ — Ігнат Дварчанін, Язэп Гаўрылік, Ян Гарэцкі, Флягонт Вальнец, А. Стагановіч. Л. С. Крынчык, а таксама выдатныя дзеячы КПЗБ — Леапольд Родзевіч, Ян Баброўскі, Сямён Клінцэвіч, Андрэй Капуцкі, паэт Алесь Салагуб і іншыя. Разам

(Працяг на стар. 6)

З ПРАДОННЯ

... Падчапілі падземныя плыні
і злучыліся скалы ўгары.
Кіравалася — да вяршыні.
Апынулася — у нутры.
Адгукніся, Ўладар Гары!

Сходы стромкія... бракуе
звенняў...
дрогкі светач, апрануты
ў мрок...
Не па ісціну — па збавенне,
цёплы дотык, жывы глыток...
я ішла да цябе здалёк.

Хто галактыкі слоў разгорне?...
хто спасцігне мелодый віры?..
Ува мне скрыжаваліся промні:
Адгукніся, Ўладар Гары!

Гэта — ў зорчыных нетрах
блуканне,
гэта боль рассвятляецца
ў зрок.
Чую сэрца тваё, вулкане...
я ішла да цябе здалёк.

Рытмы роднасці... Не скары:
анямела мільёнаструнне...
Адгукніся, Ўладар Гары!

Так сасмягла шукала выток,
так цягнула балеснаю рунню...
я ішла да цябе здалёк.

Рэха з лісцем зрываюць
вятры:
Адгукніся, Ўладар Гары...

Рэха з пенаю зносіць паток:
я ішла да цябе здалёк...
Да Цябе гукаю з прадоння

Галіна Дубянецкая
БССР

ПРОСЬБА

Навучы мяне жыць
інакай,
каб
дарэмна не траціць гарэння.
Бы касцёр,
непрыкметна я гасну,
калі жар мой
табе
не патрэбен.
Пажадай мне пражыць
разнастайна,
непагасна,
як прашчур — развважна,
каб
ісці ў невядомасць
адчайна,
каб ніколі не быць табе
ў цяжар.
Не кляні мяне
словам
калючым,
навучы лепей жыць
інакай,
адвядзі ад памылак
балючых,
бо сябе
недарэчна
растрачу.

Міхась Мельнік
БССР

ГАЛАСЫ З'ЕЗДА

(Працяг са стар. 1)

— пераўтварыць конкурс беларускай песні ў фестываль беларускай песні пад патранатам Міністэрстваў культуры ПНР і БССР;

— стварыць беларускі аматарскі тэатр;

— арганізаваць у Беластоку агляд творчасці мастацкіх калектываў нацыянальных меншасцей;

— памяшканням, якімі распараджаецца БГКТ, надаць адметны беларускі выгляд.

Аляксандр Максімюк, студэнт Варшаўскага універсітэта, паінфармаваў дэлегатаў, што Варшаўскі аддзел БГКТ выступіў з прапановай, каб прадстаўнікі БГКТ прынялі ўдзел у размовах пры „круглым стале“. Прапанова была пераказана Прэзідыуму ГП БГКТ. А. Максімюк запытаўся, што ў гэтай справе было зроблена.

Адказваючы, Аляксандр Баршчэўскі паінфармаваў, што Міністру ўнутраных спраў было паслана пісьмо з прапановай прыняцця ўдзелу ў размовах „круглага стала“ і што для гэтага былі назначаны дзве асобы: Канстанцін Майсеня і Хведар Галёнка.

Антон Міpановіч з Беластока сцвердзіў, што шматгадовая практыка паказвае малое зацікаўленне мясцовых улад беларускімі праблемамі. Запрапанаваў апрацаваць афіцыйны дакумент адносна праблем і патрэб беларускай нацыянальнай меншасці і накіраваць яго ў Сейм ПНР.

На тым заканчваем пераказ выступленняў дэлегатаў і гасцей XI З'езда БГКТ. Аднак, праблематыкі З'езда не пакідаем. У бліжэйшым часе апублікуем Пастанову XI З'езда БГКТ і адказ Міністэрства ўнутраных спраў адносна „круглага стала“.

НАМ СПЯВАЛІ „СТО ЛЯТ“

Сустрэўшы мяне, Ніна Мушынская, прымадонна беларускага хору ў Гарадку, загаварыла аб сваім калектыве. Апошняя вандроўка Гарадка была аж у Торунь, аб чым пісала ў „Ніве“ Я. Чэрнякевіч.

— Не ўспомнена было ў „Ніве“, — сказала Ніна Мушынская, — што нам там слухачы спявалі „Сто лят“. Як толькі закончылі мы сваё выступленне, пачаліся бурныя апладысменты. І раптам зала ўстала і дружна адспявала нашым народным артыстам „Сто лят“. Наш Гарадок, узрушаны да глыбіні душы, не астаўся ў даўгу. Мы таксама падцягнуліся і грымнулі магутнае „Многая лета“. Адны падхапілі гэты наш развітальны гімн і спявалі разам з намі, другія выціралі слёзы... То быў для нас моцны, хвалюючы момант.

Вывад з гэтага для Ніны Мушынскай быў аптымістычны: свае людзі ў Торуні. блізкія людзі, сардэчныя і добрыя людзі.

Гарадоцкі калектыў з удзячнасцю ўспамінае сваю гасціну ў Торуньскім музеі. (вв)

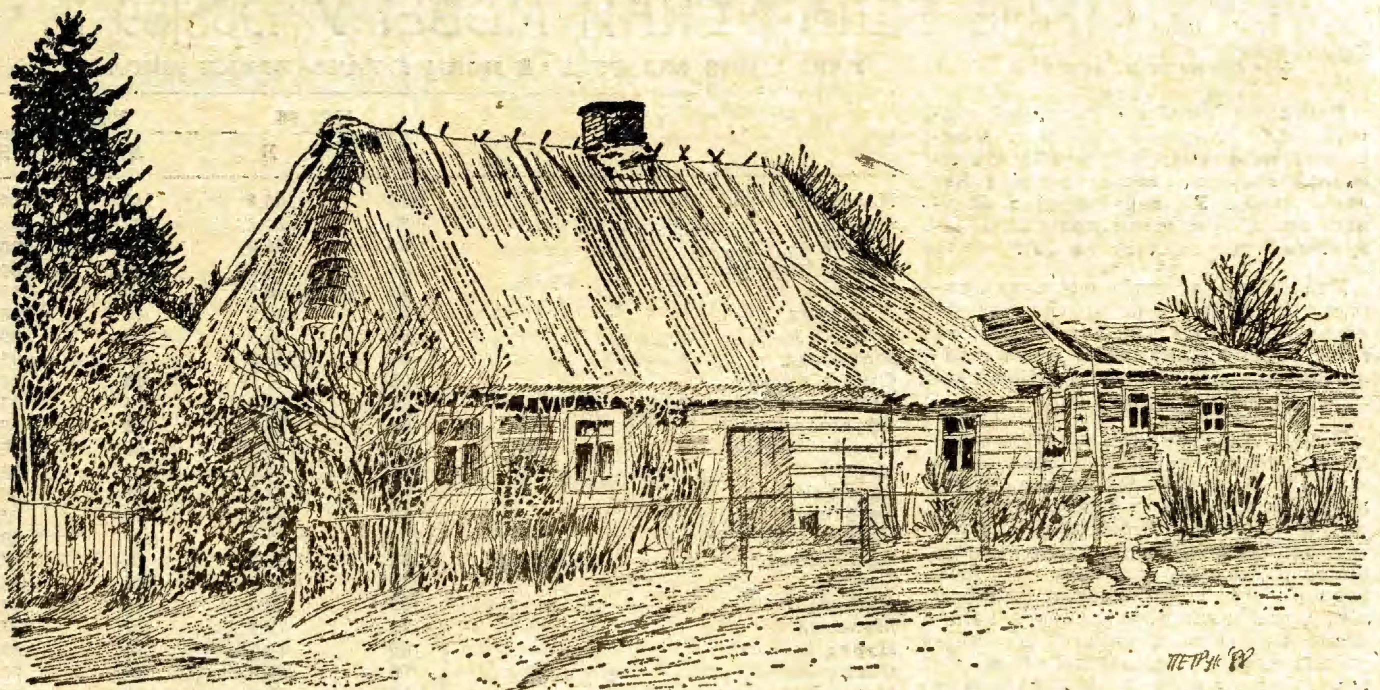

Старая хата ў Вяжхуцы.

Мал. У. Петрука

(Працяг са стар. 2)

Грамадзяне!

Стварайце групы падтрымкі Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне“!

Арганізацыйны камітэт Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“.

Рэкамендацыі

па стварэньні групаў падтрымкі Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“

Беларускі Народны Фронт за перабудову „Адраджэньне“ будзе складацца з апорных групаў людзей, якія справай падтрымліваюць палітыку перабудовы, распачатую лепшымі сіламі КПСС.

Групы падтрымкі БНФ „Адраджэньне“ ствараюцца для вырашэння мясцовых і агульна-нацыянальных праблем. Найпершая задача групаў падтрымкі — змаганьне за дэмакратызацыю ў сваіх калектывах, у гарадах і вёсках, за рэальны ўдзел грамадскасьці ў прыняцьці жыцьцёва важных рашэньняў, за экалагічна чыстае асяродзьдзе, за пашану да кожнай нацыянальнай культуры і мовы, за рэалізацыю прынцыпаў дэмакратычнага жыцьця грамадства.

Групы падтрымкі ўдзельнічаюць ва ўсіх справах БНФ „Адраджэньне“, у абмеркаваньнях законапраектаў, у рэферэндумах, у выбарчых кампаніях, пасьлядоўна адстойваюць лінію на перабудову.

Групы падтрымкі ствараюцца на прадпрыемствах, па месцы жыхарства, у таварыствах, самадзейных аб'яднаньнях і г.д.

Групы падтрымкі ствараюцца грамадзянамі незалежна ад іх нацыянальнасьці, партыйнасьці і веравызнаньня. Вызваленыя партыйныя, камсамольскія і прафсаюзныя кіраўнікі могуць быць толькі радавымі членамі групаў падтрымкі.

Група падтрымкі паведамляе пра сваё стварэньне з указаньнем арганізацыі ці месца, дзе яна створана, яе адраса, тэлефона, а таксама колькасьці сяброў (членаў).

Група падтрымкі БНФ „Адраджэньне“ лічыцца ўтворанай пры наяўнасьці ў ёй трох асоб.

Просім паведаміць, якім чынам Ваша група магла б удзельнічаць у распрацоўцы праграмы БНФ „Адраджэньне“, які б уклад магла ўнесьці ў ажыцьцяўленьне мэтаў Народнага Фронту. Аргкамітэт БНФ „Адраджэньне“ будзе аказваць метадычную дапамогу групам падтрымкі.

Рэгістрацыю групаў БНФ „Адраджэньне“ праводзіцца ў Саюзе пісьменьнікаў БССР, Менск. вул. Фрунзе 5.

— ✱ —

БЕЛАРУСКАЯ ІНІЦЫЯТЫВА

Пісьменнік Алесь Адамовіч, гаворачы пра палітычныя абставіны ў Беларусі, успомніў Вандэю — вобласць у Францыі,

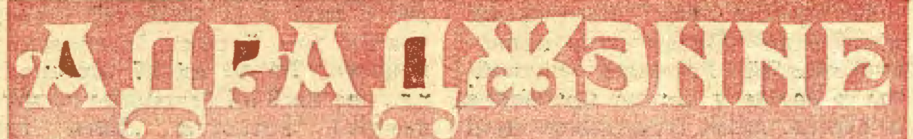

якая актыўна супраціўлялася рэвалюцыі 1789 года („Огонёк“ № 39). Беларускі друк адгукнуўся на мастацкі вобраз артыкулам (перадрукаваным амаль усімі рэспубліканскімі газетамі), дзе Адамовіч прадстаўляецца чалавекам некампетэнтным ды які слаба разбіраецца ў сітуацыі. Праз некалькі дзён устаноўчы сход таварыства памяці ахвяраў сталінізму „Мартыралог“ рашыў стварыць ініцыятыўную групу Народнага Фронту Беларусі. Гэты крок творчай інтэлігенцыі стаў прычынай для новых публікацый і публічных дыскусій. Ідэалагічныя „штыкі“, якія сустрэлі ініцыятыву „Мартыралога“, — трывожны сімптом актыўнага тармажэння перабудовы ў рэспубліцы, лічыць беларускі пісьменнік, член праўлення „Мартыралога“ і ініцыятыўнай групы Народнага Фронту ВАСІЛЬ БЫКАЎ. Публікуючы размову з ім, рэдакцыя гатова даць слова прыхільнікам супрацьлеглага пункта гледжання.

„Московские новости“: Васіль Уладзіміравіч, да гэтага часу краіна (г.зн. СССР — „Ніва“) мала што ведала пра самадзейныя рухі ў Беларусі. З апошніх публікацый у „Вячэрнім Мінску“ стала вядома, што тамашняя грамадскасць выступае супраць „антынароднага народнага фронту“. Яго ініцыятараў называюць экстрэмістамі, беларускую моладзь з таварыства „Талака“ — нацыяналістамі. Многія параўноўваюць тон артыкула пра „Талаку“ з прыкладамі перадваеннай разгромнай публіцыстыкі. Але ж у артыкуле ёсць і факты!

Васіль Быкаў: Фактаў, калі вы заўважылі, ёсць мала ды і тыя, на мой погляд, няпэўныя. У асноўным — аргументы. Імкненне „талакоўцаў“ адрадзіць нацыянальную сімволіку — герб і сцяг — называецца нацыяналістычным толькі на той падставе, што дзесьці за мяжой з гэтымі сімваламі збіраюцца беларускія эмігранты. Такія ж ярлыкі прыклейваюць на любую спробу адраджэння дзесяцігоддзямі выміраючай беларускай культуры. Гэтыя тэндэнцыі не навіна для рэспублікі. Але калі ў чацвертым годзе перабудовы газеты пачынаюць адкрытую барацьбу з нацыянальнай самасвядомасцю... Сумна... Нават калі ў праграме „Талакі“ не абышлося без перагібаў, вопыт нашых суседзяў-прыбалтаў (г.зн. літоўцаў, латышоў і эстонцаў — „Ніва“) гаворыць, што самыя складаныя праблемы можна вырашаць спакойна і развацжліва, без клеймавання і ганьбавання. Дарэчы, тон артыкула не адзіная прыкмета мінулых часоў. Адзін з тых, хто падпісаў яго — доктар гістарычных навук А. Філімонаў — вядомы тым, што абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму: „Лаўрэнцій Паўлавіч Берыя — верны друг вялікага Сталіна“...

„МН“: Але з гэтымі аўтарамі салідарны многія. Большасць з іх бачыць галоўную небяспеку ў народным фронце, якога, дарэчы, яшчэ няма...

В. Быкаў: Ведаеце, як арганізоўвалася дыскусія з нефармальным клубам „Сучаснік“ на-

У ГАДАВІНУ КПЗБ

65 гадавіна Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі адзначалася ў Беластоку на двух навуковых канферэнцыях.

Гарадскі камітэт ПАРП у Беластоку супольна з Музеем рэвалюцыйнага руху, Беластоцкім навуковым таварыствам і БГКТ арганізаваў 21 лістапада г.г. папулярна-навуковую сесію з удзелам вучоных з Гродна. З дакладамі выступілі: Іван Дзяшко (Гродна): „Дзейнасць акруговага камітэта КПЗБ у Беластоку ў 1934—38 г.г.", Генрык Мацкі (Беласток): „Беларускія легальныя палітычныя арганізацыі на Беласточчыне ў гады 1925—1930", Іван Коўкель (Гродна): „Роля КПЗБ у кіраванні рэвалюцыйнай барацьбой на Гродзеншчыне ў 1923—1938 г.г.", Ежы Мілеўскі (Беласток): „Адносіны паміж камуністычным і сацыялістычным рухамі ў Беластоцкім ваяводстве ў даваенны перыяд", Таццяна Бадзюкова (Гродна): „Роля КПЗБ і КСМЗБ у кіраванні антываеннымі выступленнямі моладзі", Генрык Цімэк (Варшава): „Роспуск КПЗБ у святле навейшых дакументаў" і Альжбета Івашко (Беласток): „Папулярызацыя гісторыі камуністычнага руху ў дзейнасці Музея рэвалюцыйнага руху ў Беластоку".

У Доме настаўніка, дзе праходзіла сесія, адкрыта была выстаўка, прысвечана гісторыі камуністычнага руху: узнікненню КПРП, КПП і КПЗБ, дзейнасці БСР „Грамады" і Незалежнай сялянскай партыі (НПХ), барацьбе за стварэнне антыфашысцкага народнага фронту.

23 лістапада 1988 г. навуковыя супрацоўнікі Гродзенскага дзяржуніверсітэта дац. Іван Дзяшко і дац. Таццяна Бадзюкова сустрэліся з прадстаўнікамі БГКТ. Гродзенскія госці цікавіліся жыццём беларусаў на Беласточчыне і дзейнасцю БГКТ.

„Справы і людзі КПЗБ" гэта назва навуковай канферэнцыі, якая адбылася ў Беластоку 25—26 лістапада 1988 г. Арганізатарамі яе былі: Міжваяводская партыйная школа і Філіял Варшаўскага універсітэта, а з дакладамі і паведамленнямі выступілі навукоўцы з Беластока, Гданьска і Гродна. (л)

конт самой ідэі народнага фронту? Партыйныя камітэты прадпрыемстваў мабілізавалі ў Дом палітычнай асветы каля 900 чалавек... дацьадпор „ворагам перабудовы". Ворагамі называліся шырока вядомы беларускі пісьменнік Адамовіч і рэдактар „Огонька" Кароціч, быццам спецыяльна прыязджаючы з Масквы сеяць смуту. Мне расказвалі, як тлумачылі людзям, хто такі Адамовіч: найміт Тэль-Авіва, які атрымоўвае адтуль долары, каб утрымліваць дзве кватэры, у Маскве і Мінску, ды падкупляць партыйныя ўлады... „Ворагі" не прыехалі (ды і не збіраліся ехаць), але адпор, як вы самі бачыце з газет, ім далі.

Я не ведаю, якім будзе наш Народны Фронт, і ці наогул будзе. Аднак думаю, што такая рэакцыя нашых „ідэолагаў" на прагрэсіўную ідэю, многіх, якія яшчэ хісталіся, падмацуе ў перакананні пра неабходнасць барацьбы супраць псіхалогіі застою. На сходзе „Мартыралога" быў прадстаўнік Цэнтральнага камітэта Камуністычнай партыі Беларусі Р. Бузук. Калі выбіралі праўленне „Мартыралога", ён усімі сіламі намагаўся сарваць галасаванне. І не знайшоў нічога лепшага, як спіхваць з трыбуны старшыню сходу, дамагаючыся сабе слова. Калі ж пасля галасавання Бузуку далі магчымасць прамовіць з трыбуны, яму не было чаго сказаць. Тыя, хто сядзеў у той вечар у зале, я думаю, многае зразумелі.

„МН": Што, на ваш погляд, болей за ўсё перашкаджае перабудове ў рэспубліцы?

В. Быкаў: Не хацелася б думаць, што метады работы і палітычныя погляды гэтага чалавека — пазіцыя нашага рэспубліканскага Цэнтральнага камітэта. Але даводзіцца прызнаць, што нават сярод вышэйшага кіраўніцтва ёсць яшчэ нямала тых, хто бачыць небяспеку для перабудовы, напрыклад, у адраджэнні нацыянальнай культуры. А гэта ж у нашага народу, які ўжо напалову забыўся пра свой нацыянальны гонар, ёсць яшчэ адна праблема, яшчэ адзін боль — сталінскія рэпрэсіі. Мне дзіўна і страшна бачыць, што сёння знаходзяцца людзі, якія хочуць скрыць ад народу яго мінулае, што столькі год праляжала ў курапацкіх магілах. Каму ўсё гэта патрэбна? Каму было патрэбна шматтысячны мітынг у памяць ахвяраў у Курапатах, на якім, дарэчы, выступалі і партыйныя работнікі, аб'явіць потым забароненым і штрафаваць арганізатараў? Памятаю, на XIX партыйнай канферэнцыі хтосьці з дэлегатаў сказаў: „Мы вось змагаемся за перабудову, а за што змагаюцца гэтыя крыкуны на мітынгах?" Многія да сённяшняга часу лічаць сябе аўтарамі і галоўнымі дзеючымі асобамі перабудовы, адмаўляючы ўсім іншым права на ўдзел у ёй. Да таго часу, пакуль мы не зразумеем, што ўсе маюць права на ўласны погляд, што ўсе ідэі на мітынгах, як і самі мітынгі народжаны перабудовай, а не чым-небудзь іншым, канфлікты непазбежныя. Для нашага народу памяць пра ахвяры — гэта ідэя, якая зможа аб'яднаць нас у змаганні за перабудову, за тое, каб тэрор сталіншчыны ніколі не паўтарыўся. І тое, што такое аб'яднанне ў нас наперад аб'яўляецца незаконным, — гэта, на самай справе, абарона сталінізму, хоць і прыкрытая перабудовачнымі лозунгамі.

„МН": Вы кажаце пра ўсенароднае аб'яднанне. Але ж супраць народнага фронту (прынамсі ў газетах) выступаюць рабочыя, радавыя прадстаўнікі народу.

В. Быкаў: У нас, на жаль, яшчэ не ўсе навучыліся думаць самастойна. Не ўсе разумеюць звычайную справу: каб што-небудзь крытыкаваць, неабходна сама меней ведаць, пра што ідзе гаворка. Людзей надта ж доўга прывучалі жыць па агульнай схеме, думаць у такт лозунгаў, паводле загаду гаварыць і маўчаць паводле загаду. Таму сёння многім, каб пратэставаць, не трэба разбірацца ў сітуацыі — даволі меркавання штатнага функцыянера, напрыклад, з „ідэалагічнай камісіі" маленькай часткі горада (ёсць жа такія). Аднаго слова такога „спецыяліста" даволі, каб закасаваць у душах людзей усё, што пакінулі ў іх кнігі Адамовіча, і аб'явіць яго самога „ворагам перабудовы"...

Становішча вельмі трывожнае. Мы павінны зрабіць усё, каб Беларусь не стала Вандэяй перабудовы.

Гутарыў **Леонід Міласлаўскі**
„Московские новости",
6 лістапада 1988.

САКРАТ ЯНОВІЧ

У БЕЛАРУСКАЙ КАНАДЗЕ І ДАЛЕЙ

(7)

Кепска мне? Наўкола чужая размова, не нашынскія норавы... Не, не пачуваўся я ў Бог ведае як далёкай старане. Мы ж не палякі і не рускія, якія ў сваіх айчынах, бы рыба ў вадзе. Беластоцкія тратуары не шумяць беларушчынай, яе і ў мястэчках, як на лякарства, і ў вёсках мовіць лепей на адной з тых двух паслякаланіяльных, калі ты з кім не знаёмы. Не ў адных нас на беларускай найзручней маўчаць. Беларус стаўся чужынцам у родным доме, піша мінская „Літаратура і Мастацтва". Дык чаму ж мела б для мяне быць ніякавата пад небам Канады? Тут прынамсі талерантнасць. Ніхто не прастрэльвае цябе колкім зрокам за тое, што не гаворыш як усе. Даўно перахварэлі на нацыяналізм.

Перад выездам сюды закончыў даклад „Паляк вачыма беларуса", на заказ Гістарычнага інстытута ва Уроцлаве. Зачытаў яго за мяне Алег Латышонак на семінары, прысвечаным нацыянальным меншасцям Польшчы, тэрыторыя якой канадскаму ўраджэнцу бачыцца ў выглядзе... большага павету або акругі. Старое закваскі беларускі літаратар у Таронце запрасіў мяне з Таняй у госці да сябе; ахвотней цікавіўся не маімі дылемамі, але апавяданнем пра дэталі помніка Алесю Гаруну на вайсковых могілках у Кракаве, на пабудаванне якога гэта ён сабраў патрэбныя долары. Без яго падтрымкі нічога мы не зрабілі б! Потым былі рэпартажы з адкрыцця — у „Ніве", у „Літаратуры і Мастацтве", „Газэце Вспулчэснай" і „Голасе Радзімы". І брытанскі „Гардыян", — даведаўся Алег, — не абмінуў сваёй увагаю, пэўна, пяром прысутнай на той сумнай урачыстасці Вэры Рыч, англійскай перакладчыцы.

Магілы і крыжы, пануры матыў вячоркаў, ад якіх я ўцякаў, як ад прароцтваў у Дзяды. На Ніягару, цуд прыроды! Здагадаўся звазіць нас туды Нічыпар Сільвановіч, шчырае душы гаварлівец, якому жыццё таксама надавала ў хвост ды ў грыву! Мог днямі і начамі ён расказваць; псіхалагічная з'ява, якая пужае маладых, пакуль самі не пастарэюць. Грымотны, бы тарнада, вадаспад і атракцыёны турыстычнага комплекса, які разросся з кан'юнктурнай імклівасцю, наклікалі фантастыку ва ўяву. Практычны бізнес наважыўся апланаваць там гідраэлектрастанцыю нечуванай моцы. На шчасце, вар'яцкі праект распаўся пад ударамі публічнай думкі (аналогія да злачыннай ідэі павярнуць сібірскія рэкі, як бы мала было зніштажэння Аральскага мора або гібення армянскага Севана). Трэба дыктатуры, каб дурнота перамагала.

Дазволілі прадпрыемцам разгарнуцца пры ўзвядзенні іншае дзівасы, таронцкай, — амаль паўкіламетравай, — вежы, якой крыху раўня астанкінаўская, што ў Маскве. Сцішнавата паседжваць у рэстаране, размешчаным на яе верхавіне: адчувальнае хістанне, прытым вонкавая частка кругавое падлогі, закончанай медзяністым кальцом, знаходзіцца ў прыкметным руху кола (ногі раз'едуцца на цыркульным стыку, спалохаешся, зглeдзіш, уцяміш). Ля падножжа будуюць самы вялікі ў свеце пакрыты стадыён, архітэктурная форма якога пад славуты рымскі Калізей. Амерыканская натура надта ж падкая на гігантаманію. Ім давай самае вялікае! Некалі пераняллі гэта і бальшавікі ў кантынентальнай Расіі. Тадышнія настроі, ці не гумарыстычна ўжо, выказваў трыбун дваццатых гадоў Уладзімір Маякоўскі, ствараючы метафару Злучаных Штатаў Савецкага Саюза, якім пазайздросціць Амерыка.

Сорак восьмы нумар часопіса „Беларускі Сьвет — Byelorussian World". На яго вокладцы фота хлапечага Данчыка. На адваротцы — „Вы шумеце, шумеце, Нада мною, бярозы". Прыцягваюць — „Першая беларуская гімназія на чужыне", „Заўвагі аб беларуска-амерыканскай літаратуры" (за яе пачатак др Вітаўт Кіпель лічыць вершы нейкага І. Дубровіка, якія дасылаў ён яшчэ ў „Нашу Ніву"). А чыкагаўскую „Беларускую Трыбуну", як пачынальніцу роднаслоўнага друку, ажно напрошваецца вязаць з грамадоўскім уздымам (супадаюць даты яе заснавання і заняпаду, 1926—1932 г.г.). Перспектывы якія? Нараджаецца англамоўная беларуская літаратура. Дасягне яна ўзроўню рускага паходжанца Набокава, польскага — Конрада? „Можна прыпушчаць, што ў ангельскай мове літаратура беларускага зьместу й значаньня будзе ўзрастаць", — рэзюмуе вучоны, падкрэсліваючы, што ледзь дакрануўся ён да тэмы, якая ляжыць аблогам. Карэспандуе з гэтым эсэ з працягам, пра паэтычную спадчыну Алеся Салаўя, невядомую ў нас; паэма „Песьня вайны" Язэпа Пушчы. Пэўна, з „Нівы" ўзялі — „Роднай Беларусі" Юркі Кісялеўскага. У „Зямлячкам на чужыне" Ніна Тарас, пытаючы: „Дзе вы, прыгажуні, жанчыны з-над Нёмана, Куды вас ваенною бурай загнала?", канстатуе: „Любоў да Радзімы заўсёды святая, — Хай сняцца вам вобразы роднага краю, А сэрцу надзея няхай застанецца".

Быў абед у новазнаёмцаў, які запамятаўся мне не дэлікатэсамі, а... градкамі ў садку, што за верандаю ў іх. Буракі, памідоры, салер, бульба, пятрушка, фасоля, цыбуля, агуркі, кроп. Аўтахтон у заплоцці прадмесця, заняты стрыжкаю газоннай траўкі, нешта кпліва гергеча да мяне, паціскаючы плячыма. На-што сеяць-палоць, мучыцца, калі гэтага добра ў краме-маркеце браць — не перабраць, і за дробны грош. Нічога я яму не сказаў, як не адказваюць тым, хто не ў стане чагосьці зразумець.

(Працяг будзе)

Чыніць дабро, не чакаючы заплаты

(Працяг са стар. 1)

— Даручыў мне гэта папа Павел VI. І вось, пачынаючы ад 1968 года, працую над перакладам. Пераклаў літургію на круглы год, уключна з усімі святамі і ўрачыстасцямі, а таксама Імшал. Многае я ўжо пераслаў праз Маскву ў Рым. Цяпер перакладаю Біблію і ўжо пераклаў болей палавіны. Спяшаюся, баюся, каб смерць не перашкодзіла мне давесці справу да канца. Спадзяюся, што пераклад выйдзе ў Лондане ў Бібліятэцы імя Ф. Скарыны. Справай друку займаўся біскуп Ч. Сіповіч, а цяпер пераняў справу айцец А. Надсон.

— Вы сказалі, што чытаеце „Ніву". Скажыце, калі ласка, калі Вы сутыкнуліся з „Ніваю" і якое яна робіць на Вас уражанне?

— Чытаю яе даўно, а кранае мяне ў „Ніве" перш за ўсё тое, што вельмі натуральна і, думаю, праўдзіва піша яна аб вёсцы. І гэта мне падабаецца. Падабаецца і тое, што часта адкрыта і прыхільна піша аб рэлігійных праблемах, аб тым, што беларуская моўная стыхія павінна ўжывацца ў святыні. Гэта ж святая праўда. Падабаецца мне і мова „Нівы". Яна жывая і натуральная, нярэдка насычана дыялектызмамі. Усё гэта складваецца на каштоўнасць „Нівы".

— Скажыце, лёгка ці цяжка быць ксяндзом-беларусам?

— Так, як гароху пры дарозе. Многа нядобразычлівых.

— Ці, нягледзячы на цяжкасці, намерваецеся далей ісці па беларускаму шляху ў касцёльнай службе?

— Маю толькі адну мэту. Хачу, каб беларускі народ, незалежна ад веравызнання, гаварыў з Богам на роднай мове. Не можа быць такога, каб Богу гэта было не мілае.

— Разглядаюся па Вашай кватэры і здзіўляе мяне сціпласць Вашага дому. Мабыць, нямнога ёсць духоўных, якія жывуць так бедна. Чым Вы кіраваліся, выбіраючы гэтую форму жыцця?

— Убоства спадарожнічае майму жыццю. Бедна я жыў у сваёй сям'і, у якой было дванаццаць дзяцей. Бедна жыў у манастыры, бедна — у семінарыі. І гэта ў мяне асталося ў крыві. Найлягчэй паміраць чалавеку, які не мае багаццяў. Таму са спакоем гляджу на перспектыву смерці. Ведаю, што ёсць ксяндзы, якія жывуць багата, маюць машыны, шыкарныя кватэры. Не зайздрошчу ім. Я думаю, што духоўны павінен жыць не багацей, чым яго прыхаджане.

— Я чуў, што Вы маеце багатую беларускую бібліятэку. Як вы яе збіралі?

— Калі я быў у Друі, дык бачыў, як прадстаўнікі ўлад, разагнаўшы беларускіх духоўных,

Наш доўг

(Працяг са стар. 3)

з пастаяннымі грамадзянамі БССР — 196 чалавек.

Чаго сапраўды хацеў Сталін? НЭП даўно ўжо быў ліквідаваны. Сталін імкнуўся стварыць максімальна сцэнтралізаваную дзяржаву, закончыць гульню з „нацыянальным пытаннем" або са справай г.зв. „законнасці". Дзеля таго трэба было знішчыць цвет беларускай інтэлігенцыі і запалохаць усіх іншых. Да гэтага дасканала падыходзілі „прибывшие" з Заходняй Беларусі. Іх усіх без выключэння назвалі агентамі Польшчы. А ў 1934 годзе ад імя КПЗБ былі выдадзены брашуры, артыкулы, лістоўкі, у якіх кіраўнікоў „Грамады" і „Змагання", а таксама Таварыства беларускай школы абвясцілі агентамі польскай дэфензівы.

І хаця іх усіх, упаасобку, пасля XX З'езда КПСС нібыта пасмяротна рэабілітавалі, то ні „Грамада", ні „Змаганне" як арганізацыі не былі рэабілітаваны. Навошта ж успамінаць? З гэтага ў пэўнай ступені бярэцца маўчанне вакол іх. Пакіньма, аднак, гэтае пытанне нашым гісторыкам.

У сувязі з узнікненнем у Мінску „Мартыралога Беларусі" хачу закрануць адно дэталёвае пытанне, вельмі істотнае, патрэбнае дзеля таго, каб было лягчэй устанавіць месца гібелі кіраўнікоў „Грамады". Ці прабывалі яны ў 1937—38 гадах у мінскіх турмах? Што ў гэтай справе вядома.

Арыштаваны ў маі 1937 г. Браніслаў Тарашкевіч быў пераведзены ў Мінск, дзе нейкі час знаходзіўся ў камеры па-суседску з беларускім паэтам Станіславам Шушкевічам, які, на шчасце, па сённяшні дзень жыве ў Мінску. У Мінску Б. Тарашкевіча катавалі, судзілі і пакаралі смерцю. Ваенны трыбунал прыгаварыў яго як агента II-га аддзела польскага Генштаба. Расстралялі Б. Тарашкевіча 29 лістапада 1938 г.

А іншыя? Частка арыштаваных была адпраўлена на Салавецкія астравы. Некаторыя былі ў Комі АССР, іншыя — на Калыме. Ці там загінулі?

З уласнага вопыту і вопыту вядомых мне дзеячоў ведаю, што ў 1937 і 1938 г. з Комі АССР і з Калымы многіх перавезлі назад у Мінск. Фармальна называлася гэта „доследование". Фактычна прывозілі ўжо раз абвінавачаных дзеля таго, каб большасць іх знішчыць тут на месцы або павысіць прыгавор да такой ступені, каб арыштаваны ўжо ў Беларусь не вярнуўся. Адсюль маё меркаванне, што загінулі яны ў Мінску. Але калі „есть где узнать", спадзяемся, што неўзабаве даведаемся, дзе і калі яны загінулі. І можам спадзявацца **помніка ім.**

Пішу ў „Ніву" яшчэ з адной прычыны. Хачу падкрэсліць адзін факт. Не зважаючы на тое, што „Грамада" фармальна не была рэабілітавана, то адзіным, як дагэтуль, месцам, дзе памятаюць аб ёй і святкуюць юбілеі — гэта Беласток у Польшчы. Ні Вільня, ні Мінск гэткіх юбілеяў не спраўлялі. Даведалася я аб гэтым яшчэ ў 1965 г., калі 40-годдзе „Грамады" ўпершыню адзначалася ў Беластоку. Упершыню, хаця не ўсім гэта падабалася! Не маглі забыць, што калісьці называлі кіраўнікоў „Грамады" агентамі дэфензівы. А тут была наладжана вялікая выстаўка аб „Грамадзе", аб такой **„Грамадзе", якой была яна ў рэчаіснасці.** На ўрачыстасці

У 200 гадавіну

Ігнат Даніловіч сярод пачынальнікаў беларускага нацыянальнага адраджэння XIX—пачатку XX ст. — гэта адна з самых яркіх індывідуальнасцей. Яго эрудыцыя, шырокі кругагляд і аўтарытэт унеслі ў беларускую культуру вялікія каштоўнасці. Нарадзіўся Ігнат Даніловіч у сяле Грыневічы-Вялікія каля Бельска 30 VII 1788 г. У гэтым ціхім, падляшскім сяле прайшлі дзіцячыя гады Ігнася.

Яго бацька, настаяцель уніяцкай парафіі, дбаў пра адукацыю сына. Ужо ў 1797 г. ён аддае Ігнася на вучобу ў Ломжынскую школу піяраў. І. Даніловіч удала яе канчае і затым паступае ў Беластоцкую гімназію, якую заканчвае ў 1807 г. Малады І. Даніловіч многа займаецца самаадукацыяй і ў 1810 годзе ён ужо студэнт юрыдычнага факультэта Віленскага універсітэта, а ў 1812 г. атрымлівае ступень магістра праў. Далейшую вучобу і навуковую працу перапыняе напалеонаўская вайна.

У 1812 г. у І. Даніловіча, пад уплывам яго сябры Алдакоўскага і праф. Віленскага універсітэта Капелы праяўляецца зацікаўленне цывільным літоўскім (беларускім) правам. І. Даніловіч у 1814 г. становіцца выкладчыкам цывільнага права ў Віленскім універсітэце. Займаецца даследаваннем дакументаў і матэрыялаў па гісторыі Літвы і Беларусі. Пераломны ў яго навуковай працы і фарміраванні светапогляду — гэта 1819 год, калі ён уваходзіць у цесны кантакт з гісторыкамі М. Баброўскім і Я. Ярашэвічам (яны таксама паходзілі з Беласточчыны: М. Баброўскі з Волькі-Выганоўскай каля Орлі, а Я. Ярашэвіч з Бельска). У выніку мэтанакіраванага вывучэння помнікаў гісторыі і права Літвы і Беларусі ў віленскім асяроддзі, звязаным з тымі асобамі, даспявае „рутэнская" ідэя — зародак ідэі Маладой Беларусі.

У 1823 годзе І. Даніловіч ужо звычайны прафесар праў Віленскага універсітэта. Адначасова ён — член Камісіі для падрыхтоўкі выдання Літоўскага Статута 1588 года — гэтай літоўска-беларускай канстытуцыі, якая яшчэ ў пачатках XIX ст. абавязвала на ранейшых землях Вялікага княства Літоўскага. Аднак праца над выданнем Статута была неўзабаве спынена.

Пасля выкрыцця царскімі ўладамі ў Віленскім універсітэце патаемных гурткоў (філарэтаў і філаматаў), у 1824 г. некаторыя прафесары універсітэта былі пазбаўлены працы. Ненадзейным палічылі таксама І. Даніловіча. У яго адабралі прафесарскую кафедру і загадалі выехаць з Радзімы без права вяртання.

І. Даніловіч цяжка перажыў разлуку з Радзімаю. Свядомы, аднак, свайго пасланніцтва, зноў пачынае навуковую працу. У 1825—29 гадах ён — прафесар права Харкаўскага універсітэта. Як выкладчык і педагог карыстаецца там вялікім аўтарытэтам сярод студэнтаў. У 1830 г. ён быў запрошаны графам Сперанскім у Пецярбург для працы над Зводам правінцыянальных законаў заходніх губерняў Расіі. Але выданне друкам гэтага Зводу законаў не ўдалося ажыццявіць. У 1840 г. па загаду цара Літоўскі Статут 1588 г. для земляў Літвы і Беларусі спыніў сваю заканадаўчую моц.

У 1835 годзе І. Даніловіч стаў першым дэканам юрыдычнага факультэта Універсітэта св. Уладзіміра ў Кіеве. Там ён працягваў свае даследаванні ў галіне старабеларускага і літоўскага права. Праводзіў таксама археалагічныя раскопкі. Толькі чатыры гады І. Даніловіч працаваў і выкладаў у Кіеве. У 1839 годзе царскія ўлады закрылі Універсітэт св. Уладзіміра, а праф. Даніловіч вымушаны быў пераехаць у Маскву. Тры гады выкладае ён права ў Маскоўскім універсітэце і там заканчвае сваю навуковую дзейнасць.

Разлука з Радзімай, вечныя пераезды і нервовае напружанне адмоўна адбіваюцца на здароўі І. Даніловіча. У 1842 г. пераходзіць ён на пенсію і пера-

палілі беларускія кніжкі. Гэта было жудаснае відовішча. Бачу яго да сёння. Кніжкі люблю і іх збіраю. Многія, аднак, раздаў людзям, калі толькі меў упэўненасць, што гэтыя людзі будуць кнігі шанаваць. Вам таксама крыху дам.

— Чым цікавіцеся апрача святарства?

— Не раз чалавеку бывае цяжка на душы. Мучыць бяссонніца. У такіх сітуацыях іду ў лес, слухаю адважнай песні зямлі, захапляюся хараством свету — і тады душа мая супакойваецца. Вяртаецца да мяне сон. Прырода для мяне — гэта добры лекар, прыяцель. Дае мне ўсё, не жадаючы нічога. Яна рэлігійная. Так і чалавек павінен чыніць дабро, не чакаючы заплаты.

Гутарыў **Аляксандр Баршчэўскі**

прысутнічалі былыя члены „Грамады". Былі запрошаны госці з Варшавы, з БССР. Былі сваякі Браніслава Тарашкевіча, кіраўнікі Незалежнай сялянскай партыі — А. Федаровіч і зусім сівенькі Ф. Галавач. Быў абед для актыву і гасцей. Адным словам, сапраўдны юбілей, як кажуць рускія, „на зло врагам и перекор стихии".

Калі яшчэ ў нашай свядомасці жыве памяць аб „Грамадзе" і яе кіраўніках, дык наш доўг, наша права — дамагацца помніка кіраўнікам „Грамады".

І яшчэ адна дробязь. Старэнькі Галавач, які на юбілеі 40-годдзя сядзеў у прэзідыуме, прапанаваў некаторым устаць і кінуць лозунг: „Cześć ich pamięci". Ён вельмі здзіўляўся, калі яго ўгаварылі, каб гэтага не рабіць. Але сёння магу смела закончыць свае ўспаміны аб „грамадоўцах" словамі: „Вечная ім памяць!"

Аляксандра Бергман

ВЯСКОВАЯ БІБЛІЯТЭКА

Бібліятэка ў Рыбалах была адкрыта ў 1953 годзе, калі былі яшчэ паветы і павятовай бібліятэкай у Бельску кіраваў Арцём Чыквін, вялікі папулярызатар чытальніцтва беларускіх кніжак у сетцы публічных бібліятэк. Ён пільна дбаў, каб у бібліятэкі паступалі беларускія кніжкі, арганізаваў пастаянныя нагляды і катролі за беларускім чытальніцтвам. У тыя 50—60-ыя гады праводзіліся конкурсы па чытальніцтву беларускіх кніжак, семінары і сустрэчы бібліятэкараў — усё для таго, каб папулярызаваць беларускую кніжку. І як сведчыць Ніна Тамашук, бібліятэкарка з Рыбалаў, чытальніцтва беларускіх кніжак было куды лепшае, чым цяпер. Цяпер ніадкуль не вядзецца ніякая праца для пашырэння беларускага чытальніцтва кніжак, ужо некалькі гадоў новыя беларускія кніжкі не паступаюць у бібліятэку. Аб беларускім чытальніцтве ніхто не думае.

Ніна Тамашук 18 гадоў працуе бібліятэкарам у Рыбалах.

Ніна Тамашук свой беларускі кнігазбор выставіла асобна ў вельмі відавочным месцы з вялікім надпісам, што гэта беларускія кніжкі. Кожны можа дайсці да паліц, пагартаць, пабачыць кніжку. А ўсё-такі беларускія кніжкі чытаюцца рэдка. Больш чытаюць вучні. Усё роўна, аднак, на дзесятак кніжак, якія я ўзяла ў рукі, толькі на карце адной быў год апошняга пазычання яе — 1988, усе іншыя ляжаць непазычаныя ад 1979—80 г.г. Ці то крызіс 1980 года прынёс застой у чытанні беларускай літаратуры? Здаецца, што выяўляецца тут і той факт, што ў выніку крызісу ў краіне ў 1980 годзе ўзмацніўся націск паланізатарскага элементу, на які беларусы зарэагавалі, між іншым, адступленнем ад чытання беларускіх кніжак. Прычынай можа быць і агульнае ляніўства да чытання. Чытаць наогул любіць чалавек актыўны, чалавек самастойнай творчай думкі. Іншаму ж хопіць тэлевізар і пасіўнае ўспрыманне культуры.

Мне хочацца звярнуць увагу на з'яву, чаму ў бібліятэцы ў Рыбалах з яе звыш 1000 беларускімі тамамі няма ахвотных чытачоў? І чаму іх зменшылася пасля 1980 года? Чаму нават школьнікі радзей пазычаюць беларускія кніжкі? Ніна расказвае, што старыя людзі ў Рыбалах і аколіцы больш ахвотна чытаюць па-руску, чым па-беларуску. І добра, што чытаюць хоць па-руску. Трэба рускія кніжкі таксама купляць у нашы бібліятэкі, дзе жывуць беларусы. Тым больш, што публічныя бібліятэкі горада Беластока не маюць фонда кніг на рускай мове, чаго я ніколі не магла зразумець.

Вернемся ў Рыбалы. Ніна кажа: „Можа я замала рэкламую беларускае чытальніцтва? Але ніхто зноў гэтага ад мяне не вымагае. Не патрабуюць ад мяне ніякіх справаздач, так як гэта было калісьці".

Асабіста помню, як з дырэкцыяй Ваяводскай бібліятэкі ў Беластоку „Ніва" арганізоўвала конкурсы беларускага чытальніцтва, як супольна планавалі новыя закупкі беларускіх выданняў, як дзялілі беларускія кніжкі па бібліятэках. Цяпер Ваяводская бібліятэка нічога такога не робіць. Чаму?

У бібліятэку ў Рыбалах у час нашай размовы ўвайшла дзяўчынка. Прынесла дзве кніжкі для абмену. Гэтыя кніжкі пазычала яе бабуля і чыталі разам з дзядулем. Кніжкі называліся: „Людзі на балоце" І. Мележа і „Анна Карэніна" Льва Талстога. Бабуля не жыве. Аня Філіпюк сказала, што цяпер яе дзед Мікалай Леанюк хоча пазычыць кніжку і каб пані бібліятэкарка пашукала яму рускую. Я папрасіла Аню занесці свайму дзядулю і кніжку „Брэсцкая крэпасць" па-беларуску. Думаю, цікава будзе яму пачытаць гэтую кніжку.

Калі я разглядала беларускі кнігазбор у рыбалаўскай бібліятэцы, прыйшла мне на думку яшчэ адна, бадай, прычына малога зацікаўлення беларускай кніжкай. Вось стаяць як маналіт, усе аднолькавыя, 6, 4, 10 тамоў аднаго аўтара. „Зборы твораў" Ц. Гартнага, П. Глебкі, Я. Коласа, К. Чорнага і гэтак далей. Як такім зборам твораў можа пацікавіцца чытач? Гэта ж выданне не для масавага чытання. Каб такія зборы твораў чыталіся, трэба чытача высока адукаванага, добра ўмеючага чытаць па-беларуску, а дзе ж яны такія чытачы ў нас? Мала

(Працяг на стар. 11)

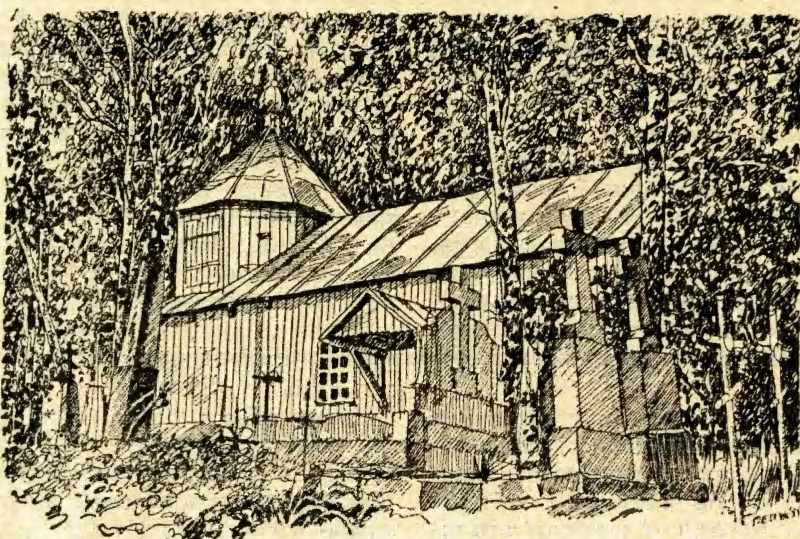

Царква ў Грыневічах-Вялікіх. Мал. У. Петрука.

язджае з Масквы ў Кіеў. Памірае за мяжою 12 ліпеня 1843 года.

Ігнат Даніловіч усю сваю навуковую дзейнасць прысвяціў вывучэнню матэрыялаў па гісторыі Беларусі, Літвы і часткова Польшчы. Дзякуючы яму былі знойдзены многія дакументы з часоў Вялікага княства Літоўскага. Гэта Даніловіч адкрыў і даследаваў „Хроніку Быхаўца" — каштоўнейшы беларускі летапіс XVI ст. Затым ім быў даследаваны рукапіс з 1519 г., знойдзены ў мурах Супрасльскага манастыра. У гэтым рукапісе захаваўся арыгінальны беларускі летапіс з першай паловы XV ст. Тэкст гэтага летапісу ўвайшоў у яго кнігу „Latopisiec Litwy i Kronika ruska", выдадзеную ў Вільні ў 1827 годзе.

У час пабыўкі ў Харкаве І. Даніловіч знаходзіць каштоўнае выданне „Статута Казіміра IV" — Літоўскага статута 1529 года. Вопыт, набыты пры даследаванні Літоўскіх статутаў 1529 і 1588 гадоў ды іншых прававых дакументаў дазволіў І. Даніловічу апублікаваць працу „Гістарычны агляд літоўскага заканадаўства" (літоўскага — значыць: беларускага). У гэтай працы Даніловіч дае характарыстыку развіцця права ў Беларусі і Літве. Параўноўвае праўныя акты Вялікага княства Літоўскага з выдадзенымі актамі таго часу і тыпу ў Заходняй Еўропе.

Плёнам навуковай работы Даніловіча сталі таксама выданні: „O medalach Radziwiłłowskich" (1830), „Dorywcze uwagi o hipotekach" (1837), „О литовских летописях" (Москва 1840), „Исторический взгляд на древнее образование городов славянских XIII века" (1841), „Книга посольская метрики Великого Княжества Литовского" (2 тамы, 1843 г.).

Але, несумненна, найбольшае дасягненне ў навуковай дзейнасці І. Даніловіча — гэта пасмяротна выдадзены друкам, двухтомны „Skarbiec dyplomatów..." *). Гэта збор амаль 2400 розных дакументаў, якія тычацца гісторыі Беларусі, Літвы і Польшчы. Гэта фундаментальнае выданне ўжо амаль паўтара стагоддзя з'яўляецца для гісторыкаў неацэненым матэрыялам для даследавання мінулага Беларусі, Літвы і Польшчы.

І. Даніловіч здолеў у сваёй асобе спалучыць стагоддзі... З'яднаць час, калі Беларусь у рамках уласнае дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага — стварыла вялікую культуру, з гадамі, калі пачала нараджацца ідэя Маладой Беларусі. А амаль поўнае адраджэнне беларускай нацыянальнай культуры было ўжо толькі справаю некалькіх дзесяткаў гадоў.

Мікола Сахарэвіч

*) „Skarbiec dyplomatów papieskich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów". Вільня 1860—1862.

НІНА АМЕЛЬЯНЮК

ГУТАРКІ АБ МОВЕ

У ГАДАВІНУ КПЗБ

III. Суадносіны паміж сучаснай беларускай літаратурнай мовай і народнымі гаворкамі.

3. XX стагоддзе — дзейнасць Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У працэсе фарміравання норм беларускай літаратурнай мовы вялікую ролю адыгралі найвыдатнейшыя беларускія пісьменнікі I палавіны XX ст. — Янка Купала і Якуб Колас. Абодва яны былі прадстаўнікамі цэнтральнай, мінскай гаворкі.

У ранніх творах Я. Купалы праявіліся такія асаблівасці родных гаворак, як: недысімілятыўнае аканне (*гадавалі, мая*), дысімілятыўнае аканне (*цябе*, але: *вертацца, німа*), дзеканне-цеканне, цвёрдасць *р* і шыпячых, падаўжэнне зычных у інтэрвакальным становішчы (*пракляцьце, жыцьця, вяселля, купальлем*), формы назоўнага склону прыметнікаў мужчынскага роду адзіночнага ліку на *-ы, -і* (*смелы, таки*), форма меснага склону прыметнікаў мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку на *-ым, -ім* (*аб злым дусе, у простым людзе*), формы назоўнага склону множнага ліку прыметнікаў на *-ые, -іе* (*жывые, залатые*), формы дзеясловаў I спражэння ў 3 асобе адзіночнага ліку без *-ць* (*можэ, стоне*) і дзеясловаў II спражэння з націскам на аснове (*корме, скосе*) супадзенне канчаткаў дзеясловаў I і II спражэння ў форме 3 асобы множнага ліку пры націску на аснове (*вучуць, ходзюць, кажуць*).[1]

Мова Я. Купалы вельмі багатая і надзвычай вобразная. „Адметнасць слоўніка і фразеалагічнага складу мовы Янкі Купалы — шырокі набор і семантычная разнастайнасць ужытых ім слоў і выразаў, іх нацыянальная самабытнасць, паэтычная вобразнасць і маляўнічасць, багацце сінанімікі, тонкіх сэнсавых і эмацыянальна-экспрэсіўных адценняў наватарства ў адборы гатовага лексіка-фразеалагічнага матэрыялу з розных крыніц, перш за ўсё народна-гутарковых, своеасаблівае выкарыстанне словаўтваральных сродкаў — даўно ўжо звярнула на сябе ўвагу. (...) І жывое народнае слова і яркі аўтарскі неалагізм, і самабытны мясцовы „экзатызм“, і іншыя сродкі мастацкай выразнасці — усе яны арганічна спалучаюцца ў адзінае цэлае ў вобразнай сістэме яго твораў. Іх ужываннем Янка Купала не толькі папаўняў лексіка-фразеалагічныя запасы беларускай літаратурнай мовы, але прадвызначаў шляхі далейшага развіцця яе выяўленчых рэсурсаў“.[2]

Янка Купала шанаваў родную мову і падкрэсліваў яе агромнае значэнне ў культурным развіцці беларускага народа: „Ачуняць, глянуць па-арлінаму смела, дружна на свет белы, загаманіць праўдай цэламу свету громка, свабодна мы зможам толькі тады, калі пад саламянымі стрэхамі нашых хат зойме пачэснае месца наша родная беларуская кніжка. Праз памяць на магільныя насыпы і крыжы, пад якімі бясчасна змарнеўшыя ў няволі спяць нашы дзяды і прадзеды, праз памяць на сваіх матак, каторыя нас сваёй грудзёй ускармілі, — выракацца роднай мовы не маем права“.[3]

Янка Купала праяўляў вялікую зацікаўленасць да пытанняў нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы, разумеючы, што ўпарадкаванне правапісу і замацаванне граматычных норм мае агульнанацыянальнае значэнне, бо адсутнасць сталых літаратурных норм адмоўна адбівалася на яе грамадскім прэстыжы, перашкаджала пашырэнню яе ў народзе, развіццю беларускага кнігадрукавання. Я. Купала звярнуўся ад імя „Беларускага выдавецкага таварыства“ ў Вільні ў 1913 г. да Б. Тарашкевіча з прапановай стварыць граматыку беларускай мовы.[4]

Мова ранняй творчасці Якуба Коласа адрозніваецца крыху ад мовы ранняй творчасці Янкі Купалы. У яго мове праявіліся такія асаблівасці родных гаворак, як: дзеканне-цеканне, цвёрдасць *р, ц* і шыпячых, непаслядоўнае недысімілятыўнае аканне (*балота, паленьня*, але: *тополеў*), непаслядоўнае недысімілятыўнае яканне (*зямля, ня год*, але: *сьпеваць*), непаслядоўнае падаўжэнне зычных у інтэрвакальным становішчы (*жыццё*, але: *зельем*), формы назоўнага склону прыметнікаў мужчынскага роду адзіночнага ліку на *-ы, -і* (*бедны, родны*), дыферэнцыяцыя канчаткаў 3 асобы адзіночнага ліку дзеясловаў I і II спражэння (*жыве, працуе — гаворыць, ходзіць*).[5]

Якуб Колас так як і Янка Купала, праяўляў вялікае зацікаўленне да мовы: да яе развіцця і нармалізацыі. Трэба, з аднаго боку, выкарыстоўваць багацце народных гаворак, а з другога — памятаць аб тым, каб у літаратурную мову ўводзіць тыя словы, якія зразумелыя на вялікай тэрыторыі або трапна акрэсліваюць дэсігнаты ці паняцці. „Некаторым пісьменнікам і паэтам часта ставіцца ў віну іх схільнасць да ўжывання так званых правінцыяналізмаў. Ці значыць гэта, што аўтары не павінны ўводзіць у літаратурную мову правінцыяналізмы? Катэгарычнага вываду зрабіць тут нельга. Калі аўтар у пагоні за новымі словамі без патрэбы ўводзіць іх, г.зн. калі літаратурная мова мае ўжо свае стабільныя словы, усім зразумелыя і вядомыя, то ён паступае няправільна. Але калі ён знойдзе добрае, трапнае слова, то чаму не ўвесці яго ў літаратуру? Жыццё мовы і працэс словатворчасці ідуць несупынна. Асабліва багатае развіццё мовы дае наша сучасная савецкая рэчаіснасць, калі нябачанымі тэмпамі ідзе перабудова на новых прынцыпах усяго ладу жыцця, калі так бурна развіваецца савецкая тэхніка, навука, культура, гаспадарка. Разам з новымі разуменнямі і працэсамі прыходзяць і новыя словы, тэрміны, якія павінны знайсці свой адбітак у мастацкай літаратуры. З адміраннем жа старых форм жыцця і сацыяльных адносін адміраюць і словы, уласцівыя гэтым формам і гэтым адносінам. Яны становяцца архаізмамі, перажыткамі мінулага“.[6] „Значыць, перад увядзеннем кожнага новага слова трэба добра абшарыць кішэні свае памяці, перагледзець слоўнікавыя і фальклорныя крыніцы, прыслухацца да жывой гаворкі — а можа і знойдзецца якраз тое, што неабходна, што ўжо ўжывалася і чамусьці забыта ці ўжываецца і невядома нам“.[7]

Станаўленне і замацаванне норм (арфаграфічных, граматычных, лексічных) сучаснай беларускай літаратурнай мовы неразрыўна звязана з дзейнасцю Янкі Купалы і Якуба Коласа.

---

[1] Н. Т. Вайтовіч, Да пытання аб фарміраванні нацыянальнай літаратурнай беларускай мовы, Мінск 1958, с. 19—20.

[2] Л. М. Шакун, Роля Янкі Купалы ў развіцці беларускай літаратурнай мовы, Весці Акадэміі Навук БССР. Серыя грамадскіх навук, № 3, Мінск 1982, с. 32.

[3] Я. Купала, Ці маем мы права выракацца роднай мовы, Збор твораў у сямі тамах, т. 7, Мінск 1976, с. 186.

[4] Л. М. Шакун, там жа, с. 33.

[5] Н. Т. Вайтовіч, там жа, с. 21—23.

[6] Я. Колас, Мова М. Лынькова па раману „На чырвоных лядах“, Збор твораў у чатырнаццаці тамах, т. 11, Мінск 1976, с. 152.

[7] Я. Колас, Развіваць і ўзбагачаць літаратурную мову, Збор твораў у чатырнаццаці тамах, т. 12, Мінск 1976, с. 133.

САРДЭЧНЫЯ ТАЙНЫ

Дарагое Сэрцайка! Калісьці ў юнацкія гады яшчэ я перажыла сваё першае вялікае каханне. Я не бачыла свету за ім. І вельмі здзівілася, калі проста кінуў мяне і адыйшоў. Застаўся ў маім пакоі яго плашч, які ён проста забыўся ўзяць з сабой. Гэты плашч на добрых паўгода напамінаў мне майго каханага. І часамі мне нават здавалася, што ён яшчэ тут, асабліва тады, калі я тулілася да гэтага плашча, нежывога прадмета, які даваў мне столькі пачуцця і цяпла. Ён жа яшчэ меў запах майго каханага...

Толькі праз пару гадоў я даведалася, што мой каханы хлапец зусім неспадзявана ажаніўся з іншай дзяўчынай. Калісьці мы сустрэліся з ім выпадкова і я яму сказала, каб прыйшоў і забраў свой плашч. Наша сустрэча не выглядала так, як уяўлялася мне з пазіцыі свайго ўжо некалькігадовага тады адзіноцтва. Мой хлапец быў вельмі далікатны, але ж і халодны. Не было ніякіх пацалункаў, пяшчотаў, але ён запрасіў мяне, каб я наведала іх дом.

Ад таго часу я пачала прыходзіць да іх. Вялікай радасцю была для мяне сустрэча з яго домам, з яго дзіцём і нават з яго жонкай. Гэта было неяк так, быццам бы я прыходзіла да яго, і ён быў са мной, і быў гэта наш дом.

У гэткім маразме мінула пятнаццаць год. І вось цяпер я агледзелася. Зразумела, што практычна засталася адна. І вось нядаўна мяне пазнаёмілі з адным чалавекам. Чалавек гэты гадоў на 15 старэйшы за мяне, вельмі інтэлігентны, але вялікай прыгажосцю не грашыць. Ну, не кахаю яго і ўсё. Аднак вельмі-вельмі хацела б я мець дзіця. І цяпер мне падумалася: а можа хаця такім чынам кампенсаваць сваю жыццёвую крыўду і нарадзіць дзіця ад гэтага чалавека. Усё ж такі нешта мне ў жыцці належыцца. Замуж аднак выходзіць за гэтага чалавека не хачу. Усё яшчэ спадзяюся, што страэне мяне ў жыцці вялікае каханне, ды, на жаль, тады ўжо на дзіця можа быць запозна. Што рабіць, парай мне, Сэрцайка?!

Анюта

Анюта! Цяжка параіць табе штось канкрэтнае ў гэтай справе, не бачыўшы і не ведаючы твайго мужчыны, пра якога ты амаль нічога не пішаш. Тваё першае каханне мусіла быць настолькі моцнае, што наогул перакрэсліла на доўгі час у цябе якое-небудзь пачуццё да мужчын. У душы кожнай жанчыны (або амаль кожнай) ёсць жаданне быць маці, мець сваё дзіця. І сёння ўжо шмат жанчын рашаецца на такі, як ты плануеш, крок. Гэткія жанчыны думаюць, аднак, больш пра сябе. Нават тады, калі гавораць, што даюць дзіцяці нешта найбольш святое — жыццё. Яны гэтае жыццё даюць перш за ўсё сабе: каб не быць самотнай, каб мець кім апекавацца, каб нехта падаў шклянку вады на старасць.

Але папытайся ў такога дзіцяці, якое фактычна не мае бацькі, ці яно шчаслівае! Думаю, што станоўчы адказ дасць табе вельмі няшмат асоб.

І таму мне здаецца, што ў тваёй сітуацыі няма ўжо чаго чакаць князя з казкі, які прыдзе і асветліць цябе сваім каханнем, а ты, шчаслівая, пойдзеш за ім. І ты ж ужо, пэўна, не такая, якой была гадоў 15 таму назад! Лепш ужо выйдзі ты замуж за гэтага, хоць і не надта маладога і не надта прыгожага, але інтэлігентнага чалавека, і нарадзі дзіця, якое будзе мець сапраўднага бацьку. Няхай жыццё, якое ты яму хочаш дараваць, будзе сонечным і спакойным!

Сэрцайка

ВЕР-НЕ-ВЕР

Шаноўны Астроне!

Дапамажы мне, калі ласка, разгадаць мой сон, бо ўпершыню бачу гэткі дзіўны!

Сьню, быццам я ў войску нейкім, жаўнерам. Хаджу, гляджу і дзіўлюся. Вакол усе ўсхваляваны. Кажуць, бы хтосьці прыняў прысягу, ці то ўлада змянілася. Але мы, кажуць, лепей загінем, чымся прысягаць.

Рыхтуйма зброю! Усе ведаюць, што хутка прыедуць войскі дый знішчаць нас усіх. Я прадчуваю хуткі бой і нават пах крыві. Іду да доктара, ён чамусьці знаходзіцца ў нейкім цягніку. Я кажу яму, што хутка будзе кроў і яму будзе шмат працы. Але ён гаворыць, што хай дурні загінаюць, ён жа ня хоча. Чамусьці цягнік крануўся ды мы едзем. Я кажу яму, каб ён вярнуўся, бо трэба яго дапамога жаўнерам. Ён мяне агітуе ехаць разам з ім, ды прыняць новую прысягу, гаворыць, што застануся жывым, а калі не, дый хай сабе загінаю. Мы пачынаем біцца і ён штурхае мяне з цягніка на рэйкі. Я лячу і думаю, каб застацца жывым. Падаю, але не на рэйкі. У бок жа нашае часткі йдзе цягнік з жаўнерамі, зусім маладымі. Я крыюся ў хмызьняку, гляджу і думаю: „Каты!“ Зусім маладых вязуць! Разумею, што вязуць на нас.

Зьнянацку цягнік з доктарам вяртаецца таксама да нашае казармы. Бягу, чапляюся, заходжу ў вагон доктара і забіваю яго за здраду з вялікай асалодай. Потым сяджу на рэйках. Цягнік доктара чамусьці сышоў з рэйкаў. Сьціхлі стрэлы ў баку нашае казармы. Сяджу і думаю, што, відаць, ужо ўсіх нашых забілі, але гэтак і ня зразумеў за што, чаму. Думаю, што рабіць. Бяру аўтамат забітага доктара, зьбіраю патроны ў свае кішэні. Заўважаю нейкія дзве ампулы. Бяру іх, засоўваю у боты, ды думаю, што гэта на крайні выпадак.

Сабраў, што было трэба. Думаю, што рабіць і куды ісьці. Змагацца цяпер, ці проста схавацца. Думаю, што трэба крыху адпачыць і наогул хутчэй адсюль даваць ногі. Узгадваю нейкае мястэчка, дзе шмат разбураных дамоў. Думаю, што напачатку схаваюся там. Крочу туды.

Вось такі, Астроне, сон. Напішы, калі ласка, што гэта й да чаго.

З павагай Юрка Васілеўскі,
студэнт.
Масква.

Даражэнькі Юрка! Твой сон у стылі пракламацый Кастуся Каліноўскага. Але, можа, і сапраўды табе такое прысніласця. Абазначае гэта, што ў цябе вельмі багатая, уражлівая душа, мучаць цябе непакоі за лёс свой і радзімы свае. Сон сведчыць, што баявіты з цябе хлапец. Адпачні ўжо крыху!

Астрон

Зорка
СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Авяр'ян Дзеружынскі

ЦЕРАМОК

Казка

Ехаў дзядзька
Праз лясок
І згубіў ён там
Гаршчок —
Велізарнейшы, гліняны,
Нібы сонцам наліваны.

Прыляцела
Тут жа муха,
Загудзела
Папаўзуха:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
Ў ім жыве?

Не дачуўшыся адказу,
У гаршчок палезла зразу,
Стала муха жыць у ім,
Светлым цераме сваім.
Падаспеў якраз
Камар,
Зазвінеў
Насач-званар:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
Ў ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
А ты хто?
— Я камар,
Удалы званар.
— Дык заходзь,
Што гаварыць,
Будзем разам
Дружна жыць.

І жывуць яны
Ўдваіх,
Лад, парадак,
Згода ў іх.

Знекуль
Мышка-паскрабуха
Падышла,
Тапырыць вуха:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
Ў ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
— Я, камар-званар.
А ты хто?
— Я, мышка-паскрабуха.

— Дык заходзь,
Што гаварыць,
Будзем разам
Дружна жыць.

І жывуць яны
Ўтраіх,
Лад, парадак,
Згода ў іх.

Жабка раптам
Прыскакала
І ласкава
Запытала:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
Ў ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
— Я, камар-званар.
— Я, мышка-паскрабуха.
А ты хто?
— Я, жабка-квакуха.

— Дык заходзь,
Што гаварыць,
Будзем разам
Дружна жыць.

І жывуць
Учацьвярых,
Лад, парадак,
Згода ў іх.

Зай прыбег
І ўсё пытаў,
У акенца
Заглядаў:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
Ў ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
— Я, камар-званар.
— Я, мышка-паскрабуха.
— Я, жабка-квакуха.
А ты хто?
— Я, зайчык-зай,
Уцякайчык-уцякай.

— Дык заходзь,
Што гаварыць,
Будзем разам
Дружна жыць.

І жывуць
Упяцярых,
Лад, парадак,
Згода ў іх.

(Працяг на стар. 10)

На ўроку беларускай мовы ў беларускім кабінеце вучні восьмага класа школы № 3 у Бельску.
Фота Я. Чэрнякевіч

Уладзімір Лінскі

СПОВЕДЗЬ ШПУНДЗІКА

(7-ы ўрывак з аповесці)

Прыбралі на кухні, праветрылі. Бацька праверыў сервіроўку стала і мы ўрачыста запрасілі маму на сняданак.

Яна прыйшла на кухню ў сваёй новай блакітнай сукенцы, зрабіла нават прычоску.

Я даўно не бачыў маці такой прыгожай і маладой. Бацька паказаў ёй на сваё месца за сталом, а сам сеў бліжэй пліты. З'елі хлеб з маслам і каўбасой.

А бацьку не сядзелася. Ён ўзяў ручнік і выхапіў з духоўкі каструлю. Зняў накрыўку, і жыхнула адтуль прыемнымі пахамі.

— Ух ты, атрымалася! — узрадаваўся бацька. — Гатова!

— А давай, тата, так і назавём нашу страву — „ухты"!

— Малайчына! Падаём на стол „ухты"! — урачыста аб'явіў бацька.

Маці была радая-радая. Хваліла нашу „ухты" і ўсё гаварыла, што ў яе ніколі так не выходзіла. Мы былі на сёмым небе.

Пасля снедання тата аб'явіў:

— А цяпер — гадзіна паэзіі. Кожны дэкламуе свайго любімага аўтара.

Мама чытала Ганну Ахматаву. Бацька любіць Сіманава. Суровая ваенная лірыка гучала з яго вуснаў так выразна і задушэўна, аж вочы зрабіліся вільготнымі.

Я чытаў Вазнясенскага. З дыкцыяй у мяне выходзіла не вельмі складна. Дый спатыкаўся часта аб закавырыстыя словы, сэнсу якіх не ведаў. Мне было трохі сорамна, што стаў ахвярай моды. Пагнаўся дэкламаваць Вазнясенскага і запароўся. А мог бы, галава садовая, бліскуча прачытаць Купалу. Я ж так люблю яго вершы.

— А зараз пачытаем Пімена Панчанку! Згадвайце старонкі.

Я назваў старонку. Бацька адшукаў яе і падаў томік Панчанкі. Я пачаў дэкламаваць:

А я маладых не лаю
За доўгія валасы,
А я маладым не раю
Галіцца дзеля красы.
Не бэшчу ні міні, ні максі,
А джынсы і сам бы надзеў.
Былі б толькі твары без маскі
У маладых людзей.

Закончыў чытаць. Спякотнай гарачынёй шыбанула ў твар. Ад верша, ад думак, ад бацькоўскай хвальбы.

Маці папрасілася пачытаць кнігу, а мы з бацькам скрыжавалі мячы над шахматнай дошкай. Ён даўно не паддаецца мне, гуляе сур'ёзна. Тут бацьку проста не пазнаць. Ён, здаецца, падключае да шахматнай баталіі ўсе 14 мільярдаў нейронаў мозгу. Але нахрапам Бастылію не возьмеш. Бацька не ўлічвае, што ў маім пісьмовым стале паўтода ляжыць падручнік шахматных задач, і я ўважліва пачытваю яго.

(Працяг на стар. 10)

Слаўныя людзі Беларусі

МІЛАНЕГ

Больш за 800 гадоў таму назад на самай паўночна-заходняй ускраіне беларускіх земель, у Гарадзенскім княстве паўставалі такія прыгожыя і магутныя мураваныя збудаванні, падобных якім нідзе не было.

З магутных польных валуноў, перакладаючы іх цэглаю, таленавітыя муляры ўзводзілі стромкія сцены крэпасцяў з вузкімі шчылінамі-байніцамі для страляння і навіслымі машыкулямі, з якіх абаронцы кідалі каменне, лілі смалу і вар на атакуючых. Палацы князёў і дамы для заможнай знаці майстры будавалі з цэглы і камення, дакладна шліфаванага, упрыгожваючы будынкі мудрагелістымі ўзорамі. Будуючы ж яшчэ прыгажэйшыя ад княжацкіх палацаў цэрквы, яны ўстаўлялі ў сцены збаны-гладышы горламі ў сярэдзіну гмахаў, каб храм быў звонкі і каб сцены яго былі лягчэйшыя.

Гарадзенцы ганарыліся сваімі дойлідамі-будаўнікамі, а госці, прыехаўшы здалёк, захапляліся харавством будоўляў ды з цікаўнасцю дапытваліся:

— Хто ж гэта ў вас такія прыгажосці вычароўвае?

— А ўсё гэта наш Нежык са сваімі сябрамі, — з гонарам адказвалі гарадзенцы і дадавалі: — Міланегам яго завём, а ў хрышчэнні далі яму імя Пётр.

Міланег быў радавітым гарадзенскім дойлідам. Яшчэ яго дзед быў „гароднікам“ і будаваў з дрэва і зямлі магутныя крэпасці з непрыступнымі вежамі. Бацька з падручнымі будаваў харомы і цэрквы пры панаванні княжацкай пары Усевалада і Агафіі. Там і пераняў Нежык ад дзеда і бацькі таямніцы дойлідства. Вырас ён на майстра ўдумлівага, працавітага і да людзей чулага.

Аднойчы старэнькі князь гарадзенскі Мсціслаў Усеваладавіч звочыў, што бурлівы Нёман падмывае сваімі магутнымі хвалямі стромкі бераг, на якім узвышалася сцяна крэпасці. Ён зараз жа паклікаў Нежыка і загадаў яму ўзмоцніць бераг, каб крапасная сцяна не абвалілася ў Нёман.

Так выглядала пабудаваная Міланегам царква Барыса і Глеба (Каложская) ў Гародні.

За некалькі месяцаў славуты дойлід са сваёй арцеллю ўзвёў такую дзівосную ні то падпору, ні то сцяну, што яна не толькі ўзмацняла крэпасць, але была месцам, з якога прасціраўся чароўны краявід на Нёман і наваколле Гародні.

Недзе каля 1195 года наведаўся ў гасціну да гарадзенскага сваяка вялікі князь кіеўскі Рурык Расціславіч, вялікі любіцель будаўнічага мастацтва і апекун дойлідаў. Як глянуў ён на гарадзенскі маляўнічы палац-церам, як зірнуў на прыгажуні-цэрквы ды як завялі яго на тую наднёманскую сцяну — аж вочы ў яго разбегліся ды на княжацкім лобе глыбокая маршчына лягла.

— Дазволь, браце Мсціславе, — кажа ён князю гарадзенскаму, — твайму дойліду Міланегу з ягонай арцеллю ў мае ўладанні ехаць. Няхай жа і той кавалак нашай бацькаўшчыны сваімі незвычайнымі тварэннямі аздобіць. За тое ж яны крыўды ў мяне не спазнаюць.

Як ні шкадаваў, як ні хітраваў старэнькі князь гарадзенскі, а не змог адмовіць свайму магутнаму кіеўскаму родзічу. Неўзабаве Міланег на чале сваёй маладзецкай арцелі падаўся ў далёкі Кіеў і там, на стромкім беразе Дняпра пабудаваў такую ж, як на Нёмане, сцяну, якая не дазволіла абсунуцца мурам Выдубецкага манастыра ў раку. І з яе можна было любавацца прыгажосцю магутнай ракі і задняпроўскай раўнінай.

Потым гарадзенскія дойліды ўзвялі царкву св. Васілія ў Оўручы, св. Апосталаў у Белгарадзе, Пятніцкую царкву ў Чарнігаве. Будавалі таксама ў паўночна-ўсходняй Русі. А колькі палацаў князям ды церамоў вяльможам паставілі яны! І ўсе іхнія пабудовы захаплялі тады і захапляюць сёння сваёй прыгажосцю і чымсьці нагадваюць гарадзенскія цэрквы і палацы, усе яны ім роднасныя, як сёстры і браты.

Невядома, калі памёр Міланег-Пётр, ці як ласкава завуць яго гарадзенцы — Нежык. Затое творы яго думак і рук — дастойныя храмы — і да сёння зачароўваюць усіх людзей.

Мікола Гайдук

Пішуць школьнікі

ДАРАГАЯ „ЗОРКА!“

На адным з урокаў беларускай мовы мы прачыталі артыкул аб нашай школе і рашылі да Цябе напісаць. На занятках мы часта чытаем „Зорку“ і „Вясёлку“. Любім таксама, калі настаўніца чытае або расказвае нам казкі. Беларускай мове ў нас вучацца ад другога да восьмага класа. Некаторыя з нас перапісваюцца з сябрамі з Беларусі. Мы задаволены, што з „Зоркі“ можам даведацца пра жыццё дзяцей з іншых школ. Падабаецца нам „Вясёлы куточак“, казкі, вершы нашых сяброў. Мала, нам здаецца, у „Зорцы“ сцэнак для малых дзяцей. Дзве нашыя сяброўкі вельмі любяць пісаць вершы. Іх мы табе, „Зорка“, высылаем.

Вучні 4 класа школы ў Нарве.

Вясёлы куточак

На дыскатэцы кружацца хлопец з дзяўчынай.

— Любіш танцаваць? — пытаецца дзяўчына.

— Люблю, — адказвае хлапец.

— Дык чаму не навучышся? — дзівіцца дзяўчына.

— ✳ —

Дзяўчына глядзіць на пекара і кажа:

— Вы сапраўды вялікі майстар!

Пекару гэта пахвала спадабалася. Ён і пытаецца:

— А што вам найбольш падабаецца?

— Ведаеце, у вас такія вялікія рукі, дзіўлюся, як гэта вам удаецца такія малыя булкі рабіць?

— ✳ —

Пеця зайшоў у кнігарню і папрасіў выбраць яму цікавую кніжку.

— А вы любіце лёгкія ці цяжэйшыя кніжкі? — пытаецца прадаўшчыца.

— Мне ўсё роўна, — адказвае Пеця, — я тут роварам, ды яшчэ з багажнікам.

— ✳ —

— Тата, колькі жывуць мышы? — пытаецца Коля.

— Гэта залежыць ад катоў, сынок, — адказвае бацька.

(Працяг са стар. 9)

ЦЕРАМОК

Напаткала дом
Ліціса,
Рыжахвостая
Хітрыца,
Супынілася,
Прысела,
Запыталася
Нясмела:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
У ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
— Я, камар-званар.
— Я, мышка-паскрабуха.
— Я, жабка-квакуха.
— Я, зай-уцякай.
А ты хто?
— Ды я ліса,
Я лясоў усіх
Краса.

— Дык заходзь,
Што гаварыць,
Будзем разам
Дружна жыць.

І жывуць
Ушасцярых,
Лад, парадак,
Згода ў іх.

Буры
Мішка касалапы
Загрымеў
У дзверы
Лапай:
— Чый жа гэта
Церамок,
Добры,
Новенькі дамок
Ля дарогі,
У траве...
Хто, хто
У ім жыве?

— Я, муха-папаўзуха.
— Я, камар-званар.
— Я, мышка-паскрабуха.
— Я, жабка-квакуха.
— Я, зай-уцякай.
— Я, ліса —
Лясоў краса.
А ты хто?
— Я, мядзведзь,
Дзе, не знаю,
Сілу
Дзець?!

І як сеў
На церамок —
Разламаў
Увесь дамок.
Каб жа
У мішкі
Розум быў,
Ён і сам бы
У доме жыў.

(Працяг са стар. 9)

СПОВЕДЗЬ ШПУНДЗІКА

Перамога прыйшла да мяне нечакана. А галоўнае, ціха і неспладзявана для партнёра. Ён стомлена падняў галаву, зірнуў на мяне, працягнуў руку. Па кволым поціску і сарамлівым позірку зразумеў: бацьку хацелася б заўсёды быць моцным і непераможным. Ва ўсім, не толькі ў шахматах. Але ж я расту, падрастаю, даганяю яго, магу й перагнаць. Мы такія!

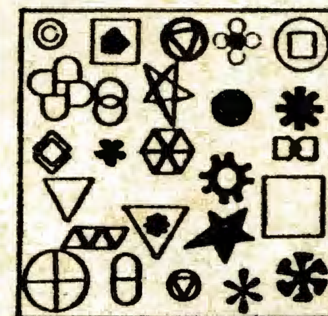

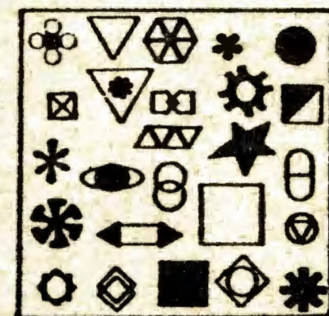

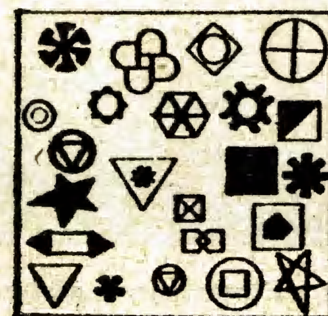

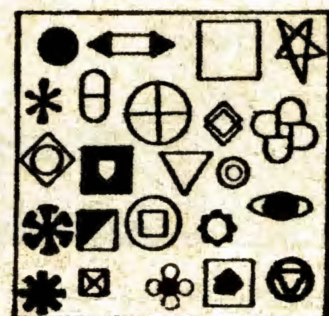

АДГАДАНКА

Прыгледзься ўважліва да фігурак у левым верхнім квадраце і скажы, якіх фігурак няма ў трох іншых квадратах.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok ul. Wesołowskiego 1 „Зорка“

TELEWIZJA WARSZAWA

Piątek 23 XII — 8.30 Domator. 8.35 Domowe przedszkole. 9.00 Kino najmłodszych — „Cudowna podróż" i Kino TDC — „Kłamiesz, Melito" (1). 9.55 DT — Wiadomości. 10.05 „Cudza sprawa" — film fab. prod. radz. 11.15 Domator. 13.30 TTR — s. I Prod. rośl. 14.00 TTR — s. I Prod. zwierz. 15.30 NURT. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Mieszkać — wszechnica budowlana. 16.25 Rambit. 16.50 Okienko Pankracego. 17.15 Teleexpress. 17.30 Reportaż z przeszłości 17.55 „Humprey Bogart" — film dok. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut" 19.10 Monitor rządowy. 19.30 Dziennik. 20.05 „Powrót do Polski" — film TP. 21.25 Czas — mag. publ. 21.55 Portrety — „Jacek Stwora — czyli opowieść o galicyjskim pięknoduchu..." — film dok. 22.55 Echa dnia.

Sobota 24 XII — 8.55 Pr. dnia. 9.00 „Drops" — mag. dla dzieci i młodzieży oraz „Fraggiesi". 10.30 DT — Wiadomości. 10.40 Stare, nowe, najnowsze. 11.20 „Serca zostały w Ojczyźnie" — rep. 11.50 „Wędrówki dalekie i bliskie" — film dok. 12.15 Historia gwiazdkowych podarunków. 12.25 „Pieprz i wanilia" — „Nieznany kraj — W dolinie gejzerów". 13.10 Tel. Teatr Prozy: Charles Dickens — „Przygoda w Manor Farm". 14.25 „Jacek i Małgorzata" — film dok. 14.40 Komedie, komedie, komedie — „Vabank" — film pol. 16.30 Los. D. Lotka. 16.45 Antena. 17.15 Teleexpress. 17.30 Butik. 18.10 Kolędy. 18.40 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 W Starym Kinie: „Włóczęgi" — komedia pol. 21.45 Kolędy Włodzimierza Korcza. 22.15 Superwizja. 23.10 Ryszard Korczykowski. 23.55 Pasterka z Watykanu.

Niedziela 25 XII — 8.15 Pr. dnia. 8.20 Tydzień. 9.00 „Akademia Pana Kleksa" (2). 10.20 „Przygoda życia" (3) — serial franc. 11.15 Przy rodzinnym stole. 11.40 Koncert Życzeń. 12.50 „Morze" — pr. publ. 13.10 Marek Sierocki zaprasza. 13.40 Teatr Młodego Widza: Lucjan Rydel — „Betlejem polskie". 14.40 Pr. dnia. 14.45 Kolędy. 15.05 „W kamiennym kręgu" — serial braz. 17.15 Teleexpress. 17.30 Królowa przedmieścia — wodewil J. Rakowieckiego i J. Witlina. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 „Królewskie sny" — serial TP. 21.45 Studio Sport. 21.45 „Kanał 5". 22.30 „Magdalena z Kossaków" (1). 22.45 „Marilyn, pożegnaj ode mnie prezydenta" — film dok. 23.35 „Diamentowa gorączka" — film USA.

Poniedziałek 26 XII — 9.00 Dla dzieci: „Akademia Pana Kleksa". 10.20 Konkurs Literacki (1). 10.40 Portrety: „Szczepko i Tońko" — film dok. 11.40 „Vabank II czyli riposta" — komedia krym. prod. pol. 13.20 Galeria A.M. — Olga Siemaszkowa. 13.30 „Śpiąca królewna" — Balet na lodzie. 14.20 Konkurs Literacki. 14.50 „Wędrówki dalekie i bliskie". 15.15 „Pojedynek w słońcu" — western prod. USA. 17.15 Teleexpress. 17.30 Jerzy Satanowski przedstawia. 17.40 „Wampiry na Hawanie" — film kub. anim. (1). 18.15 Galeria A.M. 18.30 Jana Ekierta niedyskrecje muzyczne. 18.45 Kolędy — śpiewa Jakub Badach. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.00 Teatr TV: Gabriela Zapolska — „Żabusia". 21.20 „Królewski dar" — film dok. 21.50 Ulubieńcy „Butiku". 22.10 Konkurs Literacki. 22.20 „Wampiry na Hawanie" (2). 22.55 Ulubieńcy „Butiku".

Wtorek 27 XII — 8.30 Domator. 8.35 Domowe przedszkole. 9.00 „Cudowna podróż" (12) — serial austr. i Kino TDC — „Kłamiesz, Melito" (2) — serial jug. 10.00 DT — Wiad. 10.10 Dodatek gosp. 10.25 „Ballada o Januszku" (8) — serial TP. 11.25 Domator. 13.30 TTR — s. III Mat. 14.00 TTR — s. III J. pol. 15.30 Kim być — pr. dla maturzystów. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Gazeta Rolnicza. 16.25 Teleferie z „Dropsem". 17.15 Teleexpress. 17.30 „Awanturnik" (4) — serial przygod. prod. ang.-nowozel. 18.20 Racje. 18.30 Klinika Zdrowego Człowieka. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Pr. publ. 19.30 Dziennik. 20.05 „Ballada o Januszku" (8) — serial TP. 21.05 Socjalizm, tak, ale jaki — II spotkanie z prof. Marianem Orzechowskim. 21.35 Henryk Debich i jego orkiestra. 22.35 Sprawa dla reportera. 23.05 DT — Komentarze.

Środa 28 XII — 8.30 Domator. 8.35 Domowe przedszkole. 9.00 Kino najmłodszych — „Cudowna podróż" (13) oraz Kino TDC — „Kłamiesz, Melito" (3). 10.00 DT — Wiad. 10.10 „Ojciec i syn" — film fab. prod. włoskiej. 11.45 Domator. 13.30 TTR — s. I Chem. 14.00 TTR — s. I Biol. 15.20 NURT. 15.50 Pr. dnia i DT — Wiad. 15.55 Los. Ex. i Super Lotka. 16.05 Bariery. 16.25 Teleferie z „Dropsem". 17.15 Teleexpress. 17.30 Spojrzenia. 18.00 Z Polski rodem. 18.20 Archiwum XX wieku. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Pr. publ. 19.30 Dziennik. 20.05 „Eglantine" — film fab. prod. franc. 21.25 Klub Międzynar. 21.55 Tel. Informator Wydawniczy. 22.15 XXIV Festiwal Piosenki Radzieckiej — Zielona Góra '88 — Spotkanie z zespołem „Brawo". 22.45 DT — Komentarze.

Czwartek 29 XII — 8.30 Domator. 8.35 Domowe przedszkole. 9.00 Kino najmłodszych — „Cudowna podróż" (14) i Kino TDC — „Kłamiesz, Melito" (4). 10.00 DT — Wiad. 10.10 „Dempsey i Makepeace na tropie" (5) — serial ang. 11.00 Domator. 13.30 TTR — s. III Prod. rośl. 14.00 TTR — s. III Prod. zwierz. 16.00 Roln film oświatowy — „Czynniki wzrostu i rozwoju zwierząt". 16.20 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.25 Teleferie z „Dropsem". 17.15 Teleexpress. 17.30 Poligon. 17.55 Tel. film dok. 18.20 Sonda. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 „Teraz" — tyg. gosp. 19.30 Dziennik. 20.05 „Dempsey i Makepeace na tropie" (5) — serial ang. 21.00 Pegaz. 21.50 „Szaleństwa Maxa" — film franc. 22.00 Wokół wielkiej sceny — mag. operowy. 22.45 DT — Echa dnia.

КІНО

Bielsk Podl. Cienie śmierci — jap. 26—27 XII. Powrót na ziemię — USA 30—31 XII.

Hajnówka Purpurowa róża z Kairu — USA 26—28 XII. Śmierć Johna — pol. 29—31 XII.

Michałowo Pluton — USA 27—30 XII. Dłużnicy śmierci — pol. 31 XII—1 I.

Czeremcha Fala — pol. 28 XII. Kopalnie króla Salomona — USA 31 XII—1 I.

ШТО? ДЗЕ? КАЛІ?

Дзень	Стыль		Святы, імяніны		Сонца усх.-зах.	Месяц усх.-зах.
	новы	стары				
нядзеля	**25**	**12**	**Божае Нараджэнне**	**Спірыдона, Аляксандра**	7.44-15.28	17.39- 9.43
панядзелак	**26**	**13**	**Шчэпана, Дзіянізэ**	**Яўгенія, Аўксенція**	7.45-15.29	18.57-10.02
аўторак	27	14	Яна, Максіма	Калініка, Апалона	7.45-15.30	20.12-10.17
серада	28	15	Тэафіліі, Цэзара	Паўла, Сцяпана	7.45-15.30	21.24-10.28
чацвер	29	16	Дамініка, Тамаша	Даніла, Антонія	7.45-15.31	22.35-10.38
пятніца	30	17	Яўгеніуша, Севера	Марына, Феафаніі	7.45-15.32	23.45-10.47
субота	31	18	*Сільвестра, Меланіі*	Севасціяна, Зоі	7.45-15.33	— 10.56

ВЯСКОВАЯ БІБЛІЯТЭКА

(Працяг са стар. 7)

ў бібліятэках папулярных беларускіх выданняў! Возьмем кнігі для дзяцей — багата і калярова ілюстраваныя, яны пазычаюцца дзецьмі ахвотна. Але Ніна кажа, што такіх выданняў мала.

Зробім вывады. Якія б яны не былі, беларускія кніжкі ў бібліятэках, але ёсць. Папулярызуецца беларуская кніжка слаба, або ўвогуле не папулярызуецца. Зацікаўленне ёю з боку чытача слабое і моцна ўпала пасля васьмідзесятага года. Трэба вярнуцца да старых форм распаўсюджвання чытальніцтва беларускай кніжкі і трэба шукаць новых форм. Павінна адрадзіцца супрацоўніцтва ў гэтай галіне паміж Беларускім таварыствам і Ваяводскай бібліятэкай.

У рыбалаўскай бібліятэцы адно нетыповае: бібліятэкарка Ніна Тамашук працуе ў ёй бесперапынна 18 гадоў. У бібліятэку сваю прыходзіла і раней, як малая чытачка. Расказвае, як калісь чыталі яны кніжкі — адным прысядам. Прыходзілі 7—8-годкі ў бібліятэку і хацелі ўзяць многа кніжак. Але можна было ўзяць толькі тры. Кожная з іх брала па тры кніжачкі і разам беглі дахаты і па чарзе ўсе перачытвалі.

Помніць Ніна, што на пачатку 1953 года ў рыбалаўскай бібліятэцы, якая тады змяшчалася ў хаце Валодзі Федарука, было 210 кніжак. Цяпер у бібліятэцы кнігазбор у 12 тысяч тамоў. Працуюць бібліятэчныя пункты — у Паўлах, Давідавічах, Целушках, Канюках і камбінаце РСП. Пазычана за год (1987) было 12 226 кніжак. Чытачоў, запісаных у бібліятэцы ў Рыбалах, — 300, у пунктах — 370. Ад кніжкі, ад чытальніцтва на вёсцы, як і ў горадзе, адцягвае людзей тэлевізія і радыё. Найбольш чытаюць цяпер у Рыбалах дзеці і пенсіянеры. Дзеці любяць і шукаюць прыгодніцкіх кніжак, навінак, аб кам'ютэрах. Старыя ахвотна чытаюць раманы і ваенныя аповесці. Не любяць чытаць класіку. Увогуле чытальніцтва на вёсцы падае, бо і людзей штораз менш тут.

У бібліятэчнай чытальні ў Рыбалах наша газета „Ніва" — госць даўні і пастаянны. Ёсць усе яе гадавікі. Кожны можа прыйсці сюды і пачытаць газету ў бібліятэцы. А ўспамінаю аб гэтым таму, што, на жаль, не ва ўсіх бібліятэках у беларускіх ці мешаных мясцовасцях „Ніва" для бібліятэкі выпісваецца. А павінна!

В. Валкавыцкая

Фота Я. Чэрнякевіч

З ЛІТОЎСКАЙ КУХНІ

СВЯТОЧНАЯ СТРАВА

На 4 шклянкі маку трэба ўзяць 2 лыжкі цукру, паўтары шклянкі смятанкі, пачачку ванільнага цукру, 2 шклянкі мукі, 1 яйка, 1 лыжку цукровай пудры.

Мак заліць кіпетнем і мачыць некалькі гадзін. Тады ваду зліць, а мак прапусціць 2—3 разы праз мясарубку з густым сітам, альбо сцерці, пакуль не паявіцца белае макавае малачко. Макавую масу пераліць у гліняную міску, дадаць шклянку смятаны, ванільны цукар і ўсё дакладна перамяшаць.

З мукі, яйка і вады замясіць цеста (як на макарон), пасаліць. Цеста раскатаць на тонкія бліны, парэзаць на малыя квадрацікі і зварыць. Клёцкі адцадзіць і перамяшаць з макам. Усё заліць смятанай, збітай з цукровай пудрай.

ХЛЕБНЫ БУДЫНЬ З ВІНОМ

На 4 яйкі трэба ўзяць паўшклянкі цукру, паўшклянкі сцертых сухароў з чорнага хлеба, паўшклянкі смятанкі або малака, 10 дэкаў крухмалу, карыцу, гваздзіку.

На паліўку з віна бярэм: 1 шклянку віна, 1/4 шклянкі вады, 3 жаўткі, 1/3 шклянкі цукру і арахісавую эсэнцыю.

Жаўткі аддзяліць ад бялкоў і сцерці іх з цукрам. Сухары намачыць у смятане ці малацэ. Атрыманую масу перамяшаць са сцертымі жаўткамі, дадаць крухмал, змелёную гваздзіку і карыцу. Так падрыхтаваную масу ўліць у форму і спячы.

Паліўка: у кіпячую ваду ўліць віно, жаўткі сцерці з цукрам і заліць кіпячым, разведзеным віном, дадаючы некалькі кропель арахісавай эсэнцыі. Паліўку збіць, каб атрымалася пена.

ХЛЕБНЫ КІСЕЛЬ

На паўлітра вады трэба ўзяць шклянку сцертых сухароў з чорнага хлеба, 2 лыжкі цукру, 1 лыжку крухмалу, паўлыжкі сцертай апельсінавай скуркі, 10 дэкаў смятанкі.

Ваду закіпяціць, усыпаць у яе сухары, цукар, апельсінную скурку. Крухмал развесці вадой і ўліць у кісель. Памешваючы, закіпяціць.

Астуджаны кісель уліць у місачкі і паліць яго салодкай смятанкай.

Гаспадыня

ПРАЗ ТЫДЗЕНЬ

Навагодні зварот старшыні ГП БГКТ да родных ● Калі пачынаецца Новы год? ● Хрысціны ў Дашах ● На літаратурнай старонцы творы А. Барскага, С. Яновіча, В. Стахвюка і У. Гайдука ● Актыўнасць і пастаянства Андрэя Гайрылюка ● Шляхам гадоў ● Кулінарныя парады ● Адказы Сэрцайка і Астрона ● „Зорка" ● Каляндар „Нівы" на 1989 год.

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Вера Валькавыцкая, Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Віктар Рудчык, Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч.

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok skr. poczt. 19
tel. 232-41

Wydawca: Białostockie Wydawnictwo Prasowe, 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku. Cena prenumeraty: kwart. 260 zł, półr. 520 zł. rocznie 1040 zł.

WARUNKI PRENUMERATY:

1. dla osób prawnych — instytucji i zakładów pracy:
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miastach wojewódzkich i pozostałych miastach, w których znajduje się siedziba Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" zamawiają prenumeratę w tych Oddziałach.
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" i na terenach wiejskich opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli.
2. dla osób fizycznych — indywidualnych prenumeratorów:
   - osoby fizyczne zamieszkałe na wsi i w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli.
   - osoby fizyczne zamieszkałe w miastach — siedzibach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę wyłącznie w urzędach pocztowych nadawczo-oddawczych właściwych dla miejsc zamieszkania prenumeratora. Wpłaty dokonują używając „blankietu wpłaty" na rachunek miejscowego Oddziału RSW „Prasa-Książka-Ruch"
3. Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28. 00-950 Warszawa, skr. poczt 12, konto XV O/O i PKO W-wa Nr 1658-2010-45-139-11. Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50 proc. dla zleceniodawców indywidualnych i o 100 proc. dla zlecających instytucji i zakładów pracy.

Termin przyjmowania prenumeraty na kraj i za granicę:
- do dnia 10 listopada na I kwartał i półrocze roku następnego, oraz cały rok następny:
- do dnia 1 każdego miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty roku bieżącego.

Zam. 2103/88 r. Nakład 8.800. E-3.

СПЯВАЕМ БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ

СВІТАНАК

Словы У. Някляева / Музыка І. Лучанка

Птушкі ў вырай ляцяць, не пакінуўшы
ў гнёздах нікога.
У знямелых лясах ападае лісцё да
вясны..
Гэта наша пара, нас паклікала з дому
дарога,
А матулям пра нас будуць сніцца
бясконцыя сны.

ПРЫПЕЎ:
Узняўся над лесам світанак
крылаты,
І зорка упала, як кропля
з весла..
Там кружыцца бусел над
роднаю хатай,
Чакае матуля мая.

Ад крынічнай вады на губах застаецца
гарчынка.
На суровай мяжы падае нам удача руку.
З краю ў край над зямлёй
праплывае-плыве аблачынка,
Як хусцінка плыве, што ўпусціла матуля
ў раку.

ПРЫПЕЎ.
Птушкі ў вырай ляцяць, не пакінуўшы
ў гнёздах нікога.
У знямелых лясах ападае лісцё да
вясны...
Гэта наша пара, нас паклікала з дому
дарога,
А матулям пра нас будуць сніцца
бясконцыя сны.

ПРЫПЕЎ.
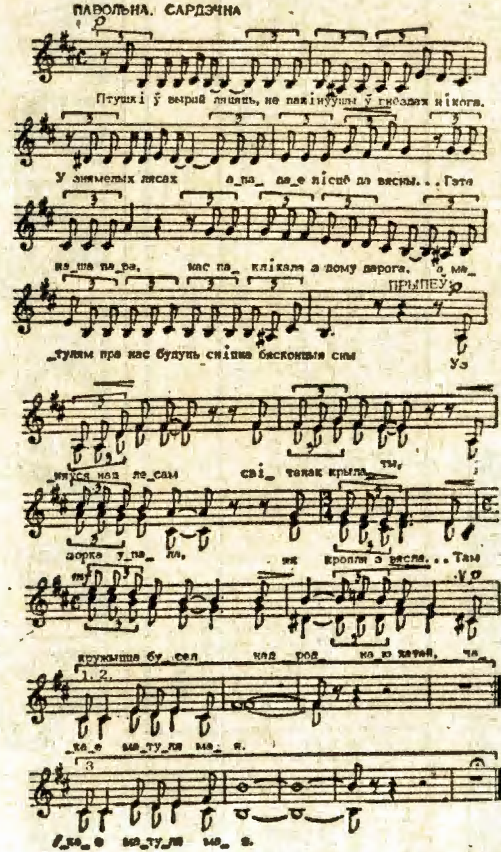
НІЎКА

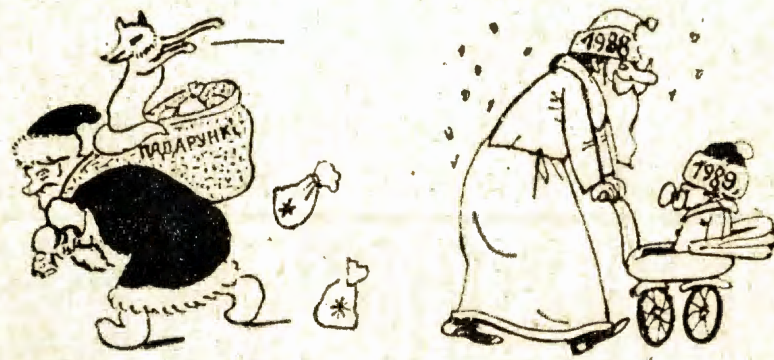

ТЭОРЫЯ І ПРАКТЫКА

— Адстаеш, — сказала Навука Практыцы. — Твой груз дужа цяжкі. Скінь яго.

— Так, але каму патрэбна голая Тэорыя!

НА СХОДЗЕ

Так гаворыць, —
Здаецца, што свет зараз створыць
І сам сябе зробіць...
Словы, словы, —
Не знаю — якой яны цаны?
Адно толькі рэшта звініць у душы.
Быццам дробязь...
Словы, словы...
Няўжо, будуць правіць зямлёй
Крыкуны?...

ХАЧУ ВЫСПАЦЦА

— Дарагі сусед! Пазычце мне на вечар вашую трубу.

— Што, вы таксама хочаце іграць?

— Не, што вы! Я хачу хоць раз выспацца.

* * *

Ці варта ўваходзіць у чужое становішча, калі гэтае становішча бязвыхаднае?

* * *

Ці варта ўступаць дарогу таму, хто не ідзе табе насустрач?

* * *

— Ва ўсіх ёсць што-небудзь сваё, а ў мяне — нічога няма. Вочы і нос таты, губы і вушы маміны, а валасы бабулі.

Кідаючы тапельцу якар ратунку, не старайся пры гэтым абавязкова трапіць яму ў галаву.

МЯДОВЫ МЕСЯЦ

Гумарэска

Іх бачылі заўсёды разам. Днямі ён круціўся каля яе, быццам безнадзейна закаханы: поўзаў на каленях, рассцілаўся перад ёю, а яна, прыгажуня, толькі зрэдку падавала буркатлівы галасок. Ён слухаў яе ўважліва і замілавана. Калі рабілася дужа горача, ён хаваў яе ад сонца, а калі неба хмурылася — ад дажджу.

Яна мела звычку начаваць пад зорным небам. Ён баяўся радыкуліту: спаў у гасцінічным нумары. Але доўга не мог заснуць: выходзіў на балкон і ўсё глядзеў на яе, аж пакуль не зліпаліся вочы. А раніцай яны зноў былі разам. Рабілі невялікую перабежку па асфальтавай дарозе, а затым пераходзілі да водных працэдур.

Нарэшце скончыўся тэрмін яго адпачынку. І хоць ён крыху стаміўся і сэрца яго пачало даваць перабоі, але ён быў шчаслівы, як ніколі: рытмічна працаваў матор яго „Волгі".

Павел Саковіч

У СВЕЦЕ МУДРЫХ ДУМАК

Жыццё дае кожнаму чалавеку велічэзны неацэнны дар — маладосць, поўную сіл, юнацтва, поўнае спадзяванняў, жаданняў і імкненняў да ведаў, да барацьбы, поўнае надзеі і чаканняў.

Мікалай Астроўскі (1904—1936), пісьменнік.

МАШЫНА ВАЖНЕЙШАЯ

Забінтаваны ад галавы да ног вадзіцель, які трапіў у бальніцу пасля аварыі, пытаецца ў лекара:

— Скажыце мне ўсю праўду, лекар, якой бы ні была яна горкай. Мая машына моцна пацярпела?

ХАЛАСТЫ

— Рады вас бачыць, — гаворыць рассеяны прафесар адной сваёй знаёмай. — А як маецца ваш муж?

— Але я не замужам...

— Ах, значыць, ваш муж — халасты.

Супакойцеся, мама была мадэльшчыцай на конкурсе цырульнікаў.

А ты збіраешся сустракаць Новы год?

— З надыходзячым!...

Тры бедствы ёсць у чалавека: смерць, старасць і благія дзеці. Ад старасці і смерці ніхто не можа закрыць дзверы свайго дома, а ад благіх дзяцей дом могуць зберагчы самі дзеці.